

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Varför begår ungdomar brott?

En kvalitativ studie om socialarbetares syn
på ungdomar som begår brott

Diana El-Baba
Selma Strandberg

Kandidatuppsats SOPB63
Termin: HT22
Handledare: Ellen Parsland

Abstract

Authors: Diana El-Baba and Selma Strandberg

Title: Why do young people commit crime? - A qualitative study of social workers' view on young people who commit crime

Supervisor: Ellen Parsland

Assessor: Johan Cronehed

The purpose of this study was to gain insight into social workers' view on young people who commit crime, focusing on juvenile delinquency risk factors and the social work that is done for the young people who commit crime. Semi-structured qualitative interviews were conducted with ten social workers who have experience working with young people who commit crime. The interviews were analysed using Sahlin's (1994) theory of social work clients being seen as *villains* or *wretches*. The results of this study show that young people who commit crime are described as *villains* when social workers talk about the young people's behaviour as a risk factor, and those same young people are described as *wretches* when social workers talk about their feelings and mental health as risk factors. Our study showed that a social worker's preconceptions of young people who commit crime can be nuanced, and that social workers can see a young person both as a *villain* and as a *wretch*. When it came to the work that the social workers do, we found that the social workers' goal was to do what was best for the young person, and to not treat the young people as *villains*, but rather as *wretches*, according to Sahlin's (1994) theory.

Key words: *juvenile delinquency, social worker, social work, villain, wretch, preconception.*

Förord

Först och främst vill vi tacka våra tio respondenter som tog sig tid att delta i våra intervjuer för denna kandidatuppsats. Tack för att ni bidrog med tankar, berättelser och kunskap. Vi vill även tacka de personer som hjälpte oss att hitta lämpliga intervjupersoner. Tack till våra nära och kära som har bidragit med intressanta diskussioner och synpunkter. Sist men inte minst vill vi ge ett stort tack till vår handledare Ellen Parsland samt vår examinator Johan Cronehed för era tips och råd och för ert engagemang.

Utan er hade denna studie inte varit möjlig att genomföra!

Diana El-Baba

Selma Strandberg

Socialhögskolan, Lunds universitet

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Problemformulering	4
1.2	Syfte och frågeställningar	6
1.3	Begreppsdefinitioner och begreppsbakgrund	6
1.3.1	<i>Ungdom</i>	6
1.3.2	<i>Ungdomsbrottslighet</i>	7
1.3.3	<i>Ungdomar som begår brott</i>	7
1.4	Sökord och val av litteratur	7
2	Kunskapsläge	8
2.1	Risikfaktorer bakom ungdomsbrottslighet	8
2.1.1	<i>Kön och ålder</i>	8
2.1.2	<i>Familjeförhållanden</i>	9
2.1.3	<i>Skoltiden</i>	9
2.1.4	<i>Umgänge och vänner</i>	9
2.1.5	<i>Geografiska och socioekonomiska faktorer</i>	10
2.1.6	<i>Rasifiering och segregation</i>	11
2.1.7	<i>Psykisk ohälsa och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar</i>	11
2.2	Brottsförebyggande arbete med ungdomar	12
2.3	Socialarbetares syn på ungdomar som begår brott	14
3	Teori	14
3.1	Fördomar som förståelsehorisont	15
3.2	Brukaren som stackare eller skurk	15
4	Metod	17
4.1	Arbetsfördelning	17
4.2	Metodologiska överväganden	18
4.2.1	<i>Kvalitativ metod</i>	18
4.2.2	<i>Intervjustudie</i>	18
4.2.3	<i>Digitala intervjuer</i>	18
4.3	Urval	19
4.3.1	<i>Presentation av intervjupersonerna</i>	20
4.4	Metodens tillförlitlighet	21
4.5	Bearbetning och analys	22
4.6	Forskningsetiska överväganden	23
5	Resultat och analys	24
5.1	Ungdomen som skurk	24
5.2	Ungdomen som stackare	29
5.3	Från skurk till stackare	35
5.4	Det sociala arbetet med ungdomar som begår brott	38
6	Avslutande diskussion	40
7	Referenslista	42
7.1	Lagar	45
7.1.1	<i>I uppsatsen</i>	45
7.1.2	<i>I informations- och samtyckesbrevet</i>	45
	Bilaga 1 - Informations- och samtyckesbrev	45
	Bilaga 2 - Intervjuguide	48

1 Inledning

Detta inledande kapitel innehåller uppsatsens problemformulering, syfte och frågeställningar. Därefter följer begreppsdefinitioner och bakgrundsinformation, följt av en redogörelse för våra sökord och våra val av litteratur.

1.1 Problemformulering

Ungdomsbrottslighet är ett stort socialt problem i dagens Sverige. De senaste åren har flera brott som uppmärksammats lokalt och internationellt begåtts av unga gärningspersoner. Ungdomar är den samhällsgrupp som är mest brottsaktiv, och många ungdomar har någon gång begått brott (Estrada 2022; Brottsförebyggande rådet 2009). Forskning visar på ett samspel mellan biologiska, psykologiska, sociala, ekonomiska och geografiska faktorer som utformar en ung persons personlighet och identitet. Flera riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet har identifierats, till exempel psykisk ohälsa, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, problematiska familjeförhållanden, problem i skolan, eller en kriminell umgängeskrets (Polisen 2022; Brottsförebyggande rådet 2009; Tham 2022).

Studier visar att ungdomar som på olika sätt har problematiska familjeförhållanden löper större risk att börja umgås i kriminella kretsar och anamma ett kriminellt beteende. Det görs även en koppling mellan ungdomsbrottslighet och att bo i områden med begränsade socioekonomiska resurser (Moitra, Mukherjee & Chatterjee 2018; Kantemirova 2018). Ytterligare studier visar att ungdomar som placeras på olika former av institutioner till följd av ett kriminellt beteende ofta har psykisk ohälsa och den neuropsykiatriska funktionsnedsättningen ADHD (Ståhlberg et al. 2017). Rasifiering är ytterligare en riskfaktor bakom ungdomsbrottslighet, till exempel genom att ungdomar med utländsk bakgrund diskrimineras i rättssystemet (Pettersson 2022; Estrada 2022).

Det sociala arbete som utförs med ungdomar som begår brott är en betydelsefull faktor för att få bukt med ungdomsbrottslighet. En viktig del i att hjälpa ungdomar att komma ifrån kriminalitet är att tidigt uppmärksamma riskfaktorer bakom brottsligheten, samt att ingripa i tid. Brottsförebyggande arbete får goda resultat om insatserna är inriktade mot mer än en riskfaktor, pågår under en längre tid och om de sätts in före puberteten (Tham 2022). När personer som är under 18 år begår brott är det socialtjänsten som har det största ansvaret att arbeta behandlande och brottsförebyggande med dessa unga personer. Detta för att unga personer inte ska känna sig stämplade som kriminella i tidig ålder (Holmberg 2017).

En socialarbetare som arbetar med ungdomar som begår brott har ett handlingsutrymme och en makt att fatta beslut om insatser för ungdomarna. Socialarbetarens handlingsutrymme kan lätt bli godtyckligt och färgas av hens uppfattning om ungdomen som begår brott, exempelvis i relation till bakomliggande riskfaktorer såsom kön, familjeförhållanden eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Det är således också viktigt att undersöka och ifrågasätta socialarbetares eventuella fördomar om riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet, eftersom dessa kan påverka deras sätt att arbeta med ungdomar som begår brott. Genom en kvalitativ intervjustudie vill vi bidra till en ökad förståelse för hur socialarbetare ser på ungdomar som begår brott, och hur deras syn på riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet påverkar deras arbete med ungdomarna. I förlängningen hoppas vi att studier som denna kan bidra till diskussion om, och utveckling av, socialt arbete med ungdomar som begår brott.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna kandidatuppsats är att analysera socialarbetares syn på ungdomar som begår brott och riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet, samt hur detta relaterar till de insatser som erbjuds ungdomarna. Denna uppsats ämnar svara på följande frågeställningar:

- På vilket sätt relaterar riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet till socialarbetares syn på ungdomar som begår brott?
- På vilket sätt relaterar socialarbetares syn på ungdomar som begår brott till deras arbete med dessa ungdomar?

1.3 Begreppsdefinitioner och begreppsbakgrund

Nedan definierar vi begrepp som är återkommande i denna uppsats, samt ger en kort bakgrundsinformation för de begrepp där vi ser att det är nödvändigt. Begreppen är *ungdom*, *ungdomsbrottslighet* och *ungdomar som begår brott*.

1.3.1 *Ungdom*

Begreppet *ungdom* definieras på olika sätt i olika sammanhang och i olika länder. Estrada, Flyghed och Nilsson (2022) beskriver ungdomsperioden som tiden mellan barndom och vuxenhet. Begreppet etablerades under 1940-talet, innan dess sågs en person gå direkt från barn till vuxen. Enligt en fysiologisk-biologisk avgränsning blir ett barn en ungdom när hen genomgår puberteten. Sett ur ett kulturellt perspektiv kan ungdomen vara en tid då personer

med hjälp av utseende och attityd vill avgränsa sig från barn, vuxna och andra ungdomar. Den kulturella formen av ungdomsperioden är längst i västerländska samhällen (Estrada, Flyghed & Nilsson 2022). Enligt Ungdomsstyrelsen (2010) är åldersgruppen 13 till 25 år den primära målgruppen för svensk ungdomspolitik, men andra åldersgrupper kan också inkluderas. I internationell rätt varar ungdomstiden från 15 till 24 år.

Med begreppet *ungdom* menar vi i denna kandidatuppsats främst personer i tonåren och upp till 25 års ålder. De socialarbetare vi har intervjuat arbetar med unga personer i åldrarna 10–25. Socialarbetarna arbetar det vill säga både med barn och ungdomar, men våra intervjufrågor handlar om ungdomar så det är där intervjupersonerna lägger sitt fokus när de svarar på våra frågor.

1.3.2 *Ungdomsbrottslighet*

Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, rör mål och ärenden om brottsliga handlingar utförda av personer som inte har fyllt tjuogoett år. Om en person som inte har fyllt femton år begår ett brott får hen inte dömas till påföljd, enligt 1 kap. 6 § brottsbalken (1962:700). Det är socialtjänstens ansvar att hantera ärenden rörande personer under femton år som har begått brott, enligt LUL. Om en person som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för en brottslig handling som kan leda till fängelse, ska socialnämnden underrättas så snabbt som det är möjligt, enligt 6 § LUL.

När *ungdomsbrottslighet* nämns i denna uppsats menar vi personer som har brutit mot lagen och som är i åldrarna som nämns i 1.3.1.

1.3.3 *Ungdomar som begår brott*

Ungdomar som begår brott kan utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv ses som en socialt konstruerad kategori av tillhörighet för människor. *Ungdomsbrottsling* är ett begrepp som används för att benämna denna kategori (se t. ex. Estrada, Flyghed & Nilsson 2022). Vi väljer i denna uppsats att inte använda begreppet *ungdomsbrottsling*. Vi använder istället *en ungdom som begår brott*, i ett försök att undvika att reproducera kategoriseringen.

1.4 Sökord och val av litteratur

Lunds universitetsbiblioteks söktjänst, LubSearch, har använts för att hitta relevanta artiklar för denna uppsats. Sökord som har använts är *juvenile delinquency*, i kombination med *gender, age, family, gang, mental health, depression, ADHD, autism, social work* och *social worker*. Sahlins (1994) avhandling har använts för att analysera våra intervjupersoners syn på ungdomar som begår brott. Övrig litteratur har valts för att fördjupa vår kunskap om *ungdomsbrottslighet* och *socialt arbete med ungdomar som begår brott*. Både upplaga 4 och 5 av *Den svenska ungdomsbrottsligheten* (Estrada & Flyghed 2017; Estrada, Flyghed & Nilsson 2022) har använts. Detta eftersom båda upplagorna innehåller kunskap som är relevant för denna studie, och vi hade gått miste om relevant kunskap om vi endast hade använt oss av bokens senaste upplaga.

2 Kunskapsläge

I detta kapitel redovisar vi tidigare forskning som berör riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet. Vi har valt att lyfta fram tidigare forskning om riskfaktorer eftersom dessa i sin tur påverkar socialarbetares syn på ungdomar som begår brott, samt deras arbete med ungdomarna. Vi redogör även för kunskap om brottsförebyggande arbete med ungdomar samt socialarbetares syn på unga personer som begår brott. De ämnen vi nämner i detta kapitel ämnade vi undersöka ytterligare genom att intervjua socialarbetare som har erfarenhet av att arbeta med ungdomar som begår brott, för att få svar på våra frågeställningar som nämns i föregående kapitel.

2.1 Riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning om riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet, det vill säga faktorer som ökar sannolikheten för att ungdomar ska begå brott. De faktorer vi tar upp är *kön och ålder, familjeförhållanden, skoltiden, umgänge och vänner, geografiska och socioekonomiska faktorer, rasifiering och segregation*, samt *psykisk ohälsa och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar*.

2.1.1 *Kön och ålder*

Det finns en klyfta mellan könen när det kommer till att begå brott i ungdomsåren. År 2016 lagfördes ungefär 8 500 ungdomar i åldrarna 15–17 år. Ringa stöld och andra tillgreppsbrott var de vanligaste brotten. Andra brott som hade begåtts var olovlig körning, narkotikabrott och misshandel. Ungefär en fjärdedel av lagföringarna var det tjejer som låg bakom. Hälften av dessa tjejer hade lagförts för ringa stöld (Holmberg 2017). Liu och Miller (2020) noterar i sin studie en skillnad mellan könen när det kommer till att begå icke-aggressiva brott, och skillnaden är betydligt större när det kommer till aggressiva brott. I båda brottskategorierna är det killar som är mest brottsaktiva. Studiens författare drar slutsatsen att orsaken bakom klyftan är socialiseringsprocesser, där tjejer antar en mer undergiven och lydlig roll i sociala sammanhang, medan killar tillåts agera mer upproriskt och aggressivt. Detta leder till att tjejer avstår från brottslighet, framför allt aggressiv sådan, för att upprätthålla en feminin identitet (ibid.). Sannolikheten för att en person går med i ett gäng ökar när personen är tonåring och av manligt kön. Medelåldern för gängmedlemmar är under 18 år (Boulton, Phythian & Kirby 2019).

2.1.2 *Familjeförhållanden*

En av många faktorer som kan påverka en ungdoms risk att begå brott är hens vårdnadshavare och familjeförhållanden. Studier visar att ungdomar vars vårdnadshavare på olika sätt bryter mot normen för vad som är en “normal” uppfostran, löper större risk att dras till kriminella kretsar och ett kriminellt beteende. Ungdomar som begår brott har mindre stränga föräldrar och färre regler, och ungdomarnas negativa beteende får inga konsekvenser från föräldrarna. I denna miljö ökar risken för att en ungdom umgås i kretsar som begår brott, och att ungdomen själv begår brott (Moitra, Mukherjee & Chatterjee 2018; Kantemirova 2018; Gladstone Annan et al. 2021).

Kantemirova (2018) beskriver hur vårdnadshavare påverkar sina barns utveckling och att barn anammar olika beteendemönster från sina vårdnadshavare. Enligt författaren lever en majoritet av ungdomar som begår brott i vad hon kallar en *trasig familj*, orsakad av till exempel separation eller skilsmässa, eller en *ofullständig familj*, till exempel där det endast finns en vårdnadshavare. En familjs socioekonomiska status har också en påverkan på risken för att ungdomarna i familjen går med i ett gatugäng. Enligt Gladstone Annan et al. (2021) kan vårdnadshavare i familjer med låg socioekonomisk status behöva lägga många av sina vakna timmar på att arbeta eller ta hand om de yngre barnen i familjen. Detta leder till att

ungdomarna får mindre tid med sina vårdnadshavare. Bristande tillsyn från vårdnadshavare beskrivs som en riskfaktor för att ungdomen ska gå med i ett gäng och begå brott.

2.1.3 Skoltiden

Kriminologer kallar förhållandet mellan skolan och kriminalitet för *school to prison pipeline*. Med det menas att ungdomar som misslyckas med skolan förknippas med social exkludering och blir en överrepresenterad grupp bland personer som blir föremål för rättsliga åtgärder (Sandahl 2022). Tidigare forskning visar på ett samband mellan ungdomsbrottslighet och skolrelaterade faktorer såsom dåliga betyg, skolk, skolavhopp, avsaknad av engagemang och skolavhopp (Estrada 2022). Skolfrånvaro tas upp i flera studier som en riskfaktor då det kan innebära att ungdomen har mer fritid som kan läggas på att umgås i kriminella kretsar och begå brott (Boulton, Phythian & Kirby 2019).

2.1.4 Umgänge och vänner

Ashton och Bussu (2020) tar upp "peer groups" som ett viktigt begrepp och analyserar det utifrån ungdomarnas berättelser och erfarenheter. Kamratgrupp är när en grupp ungdomar känner någon form av ömsesidig solidaritet med någon grad av socialt grupstryck som leder till involvering i brottsliga kamratgrupper. En del ungdomar beskriver utifrån kamratgruppstänkande att det kan förekomma situationer där de utsätts för socialt tryck genom exempelvis manipulering men också tvång till att begå kriminella handlingar.

En engelsk studie visar att brottsliga vänners inflytande, lågt prosocialt kamratengagemang och brottsligt kamratengagemang är vanliga riskfaktorer som leder ungdomar till att hamna i gatugäng. Vissa ungdomar går med i gäng för att känna sig bekräftade (Gladstone Annan et al. 2021). Ashton et al. (2020) skriver att det finns ett starkt samband mellan våldsbrott och medbrottslighet. Ungdomar är mer benägna att begå våldsbrott när de är i sällskap med sina vänner eller personer de känner. Studien visar på att ungdomar som är med i kriminella grupper har lägre impulsförmåga och större svårigheter att hantera sin aggression.

2.1.5 Geografiska och socioekonomiska faktorer

Boulton, Phythian och Kirby (2019) uppger att ungdomar som bor i socioekonomiskt utsatta områden kan vara mer benägna att begå brott. Detta kan bero på att det finns brister i exempelvis val av livsstil (risk att inte passa in i boendeområdet) eller för att ungdomen vill skydda sig själv, och går med i ett gäng för att inte utsättas för “fysiska konsekvenser” av personer som är inblandade i brottslighet i de områden där ungdomarna bor.

Ungdomar som lever i utsatta socioekonomiska områden kan uppleva att de är utestängda från det *vanliga* och *väl fungerande* samhället (Gladstone Annan et al. 2021). Granath (2022) skriver om inkomstklyftorna som har ökat de senaste åren i Sverige och menar att det har lett till en ökning av boendesegregationen. Enligt honom har detta en påverkan på utsatta områden då de får en ökad koncentration av människor med sociala problem samtidigt som andra områden får en ökad koncentration av höginkomsttagare. Detta ökar även risken för att en särskild typ av nätverksbrottslighet ska växa fram i drabbade områden.

Studier visar att ungdomar som begår brott inte sällan gör det för att förbättra sin egen, eller sin familjs, ekonomiska situation. Det kan innebära att det förekommer situationer där ungdomar rationaliserar drogförsäljning trots deras medvetenhet om att det är en olaglig handling, då de anser att det är deras sista utväg att tjäna pengar (Gladstone Annan et al. 2021; Ashton & Bussu 2020).

2.1.6 Rasifiering och segregation

Sedan Sverige under efterkrigstiden gick från att vara ett utvandringsland till att bli ett invandringsland, har segregationen som tidigare berodde på socioekonomiska förhållanden ersatts av en segregation på etniska grunder (Estrada 2022). “Problematiska bostadsområden” som tidigare förknippats med “arbetarklass” har börjat förknippas med “invandrare”. Estrada menar att ungdomsbrottsligheten kan ha genomgått en liknande process. Personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland personer som registreras för brott. Detta kan kopplas till det faktum att personer med utländsk bakgrund diskrimineras i rättssystemet, bland annat genom att de anmäls, misstänks och lagförs för brott i större utsträckning än personer med svensk bakgrund (Pettersson 2022).

Estrada (2022) tar upp kategoriseringen av “vi” - de laglydiga, och “de andra” - personer som begår brott, och menar att klyftan mellan dessa har blivit större. Kategoriseringen kan relateras till de konstruerade grupperna “vi” - “svenskar” och “de andra” - “invandrare”.

Segregationen mellan dessa grupper har ökat vilket leder till att främlingsfientlighet normaliseras i “vi”-gruppen, och i gruppen “invandrare” blir synen på “svenskar” som rasister vanligare. Större avstånd mellan “vi” och “de andra” minskar möjligheterna för, och intresset av, förståelse för den andra gruppen. Detta leder i sin tur till en fortsatt rasifiering och diskriminering av personer med utländsk bakgrund när det kommer till vilka som anmäls och lagförs för brott.

2.1.7 Psykisk ohälsa och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Psykisk ohälsa beskrivs som en riskfaktor bakom brottslighet, och den beskrivs inte sällan samexistera med till exempel alkohol- eller drogmissbruk, en uppförandestörning eller en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Ungdomar som blir placerade på institutioner på grund av avvikande beteende har ofta både psykisk ohälsa och ett kriminellt beteende. Institutioner där ungdomar placeras i Sverige är *HVB (hem för vård eller boende)* eller *SiS (statens institutionsstyrelse) särskilda ungdomshem* (Ståhlberg et al. 2017).

En svensk studie tar upp kopplingen mellan kriminalitet och den neuropsykiatriska funktionsnedsättningen *ADHD* (som står för *attention deficit/hyperactivity disorder*; på svenska ung. *uppmärksamhetsstörning/hyperaktivitet*), samt substansbrukssyndrom. Studien visar att ADHD är en riskfaktor för utvecklandet av antisociala beteenden och kriminalitet under tonårstiden. Många ungdomar som placeras på institutioner till följd av problematiskt eller kriminellt beteende har sedan barndomen visat tecken på ADHD. Personer som har ADHD fortsätter att begå brott efter tonåren, och återfaller i brottslighet, i större utsträckning än personer som inte har diagnosen. Brottsliga beteenden hos personer med ADHD har ofta, men inte alltid, en koppling till en uppförandestörning, det vill säga norm- eller regelbrytande beteenden såsom aggressivitet gentemot andra, förstörelse av egendom, oärlighet eller stöld. En ADHD-diagnos kan även öka risken för alkohol- och drogmissbruk (Ståhlberg et al. 2017).

Det finns ett antal studier om ADHD och dess koppling till brottslighet (se t.ex. Ståhlberg et al. 2017) men det finns inte många studier om andra neuropsykiatriska funktionsnedsättningars koppling till brottslighet, till exempel autism. En studie visar dock att en person som har autism kan ha svårigheter att läsa andra människors signaler och detta ökar risken för att hen ska begå brott mot andra. Faktorer som samsjuklighet, specifika autismsymptom och typen av brott påverkar relationen mellan autism och brottslighet. Det kan vara viktigt att göra skillnad mellan autismsymptom, såsom en brist på visad empati, och

psykopatiska drag, vilket kan vara svårt eftersom symptomen kan ha gemensamma drag (Rutten, Vermeiren & Van Nieuwenhuizen 2017).

2.2 Brottsförebyggande arbete med ungdomar

När politiker och andra professioner får frågan om vad som bör göras för att minska brottslighet blir svaret inte sällan tidiga ingripanden och tidiga åtgärder, framför allt för barn och ungdomar i riskzonen. Åtgärder ska i tidig ålder riktas mot barn och ungdomar som uppvisar ett problematiskt beteende, eller där vårdnadshavare har svårt att ta hand om dem. Alliansregeringen skrev 2013 att insatser ska vara tidiga och tydliga för att bryta en negativ utveckling och motverka brottslighet. De skrev även att det är samhället som har ansvaret att dessa insatser finns tillgängliga för barn och unga (Tham 2022).

Ungdomar som begår brott ska i första hand inte placeras inom kriminalvården. Detta för att de inte tidigt i livet ska känna sig stämplade som kriminella. Istället ska unga personer som begår brott hanteras av socialtjänsten. Socialtjänsten, mer än kriminalvården, bedöms kunna skapa positiva förändringar hos den unga personen som begår brott. Istället för att en domstol ska utreda den unga personens situation och behov och bestämma lämplig påföljd, är det socialtjänsten som har ansvar för detta. Socialtjänsten har även ansvar för att se till att ungdomstjänst och ungdomsvård genomförs (Holmberg 2017).

Av de ungdomar som lagförs för brott får mindre än hälften en påföljd genom domstol. *Böter, ungdomstjänst* och *ungdomsvård* är de vanligaste påföljderna för ungdomar som dömts i domstol. Mer än en tredjedel av ungdomarna får böter genom strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. Om ungdomen erkänner brottet och det inte är så allvarligt kan åklagaren besluta om åtalsunderlåtelse. Om det finns insatser från socialtjänsten som är planerade eller redan pågående kan även grövre brott leda till åtalsunderlåtelse. Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL (1964:167) infördes på 1960-talet för att unga personer inte skulle behöva hamna i en domstolsprocess, då denna ansågs vara skadlig för den unge (Holmberg 2017).

Ungdomstjänst, oavlönat arbete, är en påföljd som har blivit mer och mer vanlig under 2000-talet. Ju grövre brott som ungdomen har begått, desto fler timmar ungdomstjänst kan hen få. Studier visat att ungdomar tycker att ungdomstjänst är en bra påföljd, för ungdomarna är färdiga med straffet när de har genomfört sina timmars arbete. Detta till skillnad från böter som under en längre tid kan vara en ekonomisk belastning för ungdomen, eller ungdomens

vårdnadshavare. *Ungdomsvård*, till skillnad från ungdomstjänst, kräver att ungdomen har ett *särskilt vårdbehov*. Olika kommuner tolkar särskilt vårdbehov olika, ungdomsvård är därför ett mer eller mindre vanligt påföljdsval i olika kommuner i Sverige (Holmberg 2017).

Enligt Boulton, Phythian och Kirby (2019) kan prosocialt engagemang, starkt socialt stöd och anknytning, positiv inställning till myndigheter och starkt engagemang till skola och arbete vara skyddsfaktorer mot brottslighet. Enligt samma källa betonas vikten av tidigt ingripande som en förebyggande åtgärd mot ungdomsbrottslighet. De åtgärder som tas tidigt leder till att det blir lättare att förändra en negativ riktning för barn och familjer. Boulton, Phythian och Kirby skriver att man ska ha förståelse för att unga dras in i kriminalitet för att kunna förhindra ungdomarnas brottsliga engagemang. Författarna skriver att långsiktiga insatser till en ungdom kan ge bättre resultat om man fokuserar på att bygga en förtroendegivande relation med ungdomen.

Boulton, Phythian och Kirby (2019) redogör för att ett samarbete mellan socialtjänsten och skolan leder till bättre möjligheter att identifiera utsatthet, sårbarhet och trauma vilket skapar bättre förutsättningar för att ingripa innan en ungdom börjar begå brott. Enligt författarna finns det ett behov av att använda familjen för att öka ungdomens skolengagemang, som ett sätt att motverka kriminalitet bland ungdomar. Författarna menar att det bör finnas ett förtroende mellan skolan och familjen, vilket innebär att det tar mindre tid att skapa relation mellan de olika parterna - skolan, socialarbetaren och ungdomen. Studien lyfter upp vikten av att försöka skapa förtroende med ungdomens familj. Familjen beskrivs vara nyckeln för ungdomens engagemang att utvecklas och uppmuntras i deras lärande. Om familjen inte kan förstärka socialarbetarens arbete med ungdomen så riskerar socialarbetarens arbete att bli meningslöst, då ungdomen spenderar mer tid hos familjen.

2.3 Socialarbetares syn på ungdomar som begår brott

I vårt sökande efter tidigare forskning rörande socialarbetares syn på ungdomar som begår brott, fann vi att det inte fanns ett så stort urval av forskning om ämnet som var relevant för denna studie. Tärnfalk och Alm (2019) tar i sin artikel upp socialarbetares syn på det sociala arbetet med barn som begår brott. Artikelnen undersöker huruvida socialarbetare, när de fattar beslut om barn som begår brott, lägger störst fokus på *barnets bästa* eller *samhällets skydd*. Tärnfalk och Alm kommer fram till att socialarbetare har svårt att veta vad som är barnets bästa. Beslut som fattas om barn bygger på en socialarbetares subjektiva uppfattningar, samt

påtryckningar från organisationen de arbetar inom. Insatserna beslutas utifrån vad socialarbetaren anser är minst skadligt för barnet.

Tärnfalks och Alms artikel lägger intresse vid om socialarbetare tar hänsyn till *barnets bästa*, men vi är ute efter att undersöka socialarbeters syn på *ungdomar* som begår brott. Ungdomar är, som ovan nämnt, i gränslandet mellan att vara barn och vuxen (Estrada, Flyghed & Nilsson 2022). Ungdomar har andra förutsättningar i livet än barn, och en socialarbetare kan ha skilda uppfattningar om barn respektive ungdomar. Det kan visas mer förståelse för barns beteende, medan ungdomar förväntas ta ansvar och stå till svars för sitt beteende i större utsträckning. Därför är inte artikeln helt relevant för vår undersökning, men den för fram ett intressant perspektiv.

3 Teori

Nedan presenteras den teoretiska utgångspunkt och de begrepp vi använder i analysen av vårt empiriska material. Denna studie ämnar undersöka socialarbeters syn på, och eventuella fördomar om, ungdomar som begår brott med fokus på riskfaktorer och socialt arbete med dessa ungdomar. För att analysera vårt empiriska material använder vi Ingrid Sahlins (1994) teoretisering om samhällets sätt att placera brukare i olika kategorier, bland annat utifrån vilka insatser de har rätt till. *Stackare* och *skurkar* är begreppen som Sahlins använder för att analysera samhällets kategorisering av brukare. Kapitlets första del är en redogörelse för hur vi använder Gadamer (i Thomassen 2007) teoretisering om *fördomar som förståelsehorisont*.

3.1 Fördomar som förståelsehorisont

När begreppet *fördom* nämns i denna uppsats utgår vi från Gadamer (1994) teoretisering om fördomar som förståelsehorisont och förståelseprocess. Enligt Gadamer är all förståelse strukturerad av en icke medveten förförståelse som Gadamer benämner fördomar. Fördomar kan i många sammanhang förknippas med något negativt och något som människor bör göra sig av med för att möta andra människor med en större öppenhet. Gadamer håller med om att en person kan ha vissa ogrundade fördomar som hen bör bli medveten om och korrigera. Men fördomar bör först och främst ses som något positivt och nödvändigt, enligt Gadamer. Det är en persons fördomar som gör det möjligt för hen att förstå samhället hen lever i. Genom förförståelse om dåtiden kan en person förstå nutiden och framtiden (Thomassen 2007).

De fördomar en person bär med sig, som enligt Gadamer är nödvändiga och historiskt betingade, bildar en helhet som han kallar *förståelsehorisont*. Gadamer lägger inte intresse vid individuella fördomar som är konstruerade av en persons livserfarenheter. Istället läggs fokus på den kollektiva förförståelse som människor delar i en specifik kultur under en specifik historisk epok. Förståelsehorisonten omsluter vår erfarenhet och är i ständig förändring (Thomassen 2007). Med inspiration från Gadamer ämnar vi i denna studie använda begreppet *fördomar* som ett teoretiskt verktyg. Fördomar ses i denna studie som en nödvändig förståelseprocess och förståelsehorisont, och som något föränderligt som kan omprövas av ny kunskap och nya erfarenheter.

3.2 Brukaren som stackare eller skurk

Sahlin (1994) redogör för att det i samhället finns fördomar om den socialt konstruerade kategorin *brukare*. Enligt Sahlin delas brukare in i kategorierna *stackare* och *skurkar*, som bland annat baseras på olika stereotyper. En brukare kan uppfattas som en *stackare* av en person, och som en *skurk* av någon annan. Dessutom kan en brukare som ses som *skurk* i en situation växla till att bli en *stackare*, det är alltså inte en permanent kategorisering. Brukaren kan ingå i kategorin *stackare* om hen ses av samhället som ett oskyldigt offer som har drabbats av något som är utom hens kontroll, till exempel sjukdom eller en nära anhörigs död. En person som ingår i kategorin *stackare* skäms för att hen är i en situation där hen behöver hjälp av samhället. Hen kännetecknas av en anspråkslöshet och kravlöshet. *Stackaren* är ärlig om sina behov och sin situation, till skillnad från *skurken* som gärna ljuger och överdriver. *Stackaren* låter bedömare, socialarbetaren, definiera vad hen har för behov och hen är tacksam för de insatser hen får. *Stackaren* beskrivs av Sahlin som en brukare som har rätt till givande och hjälpanse insatser, av till exempel socialtjänsten. *Stackaren* erbjuds vård och stöd för att hen är värd att tas om hand.

Till skillnad från den konstruerade brukarkategorin *stackare*, definieras personer som placeras i brukarkategorin *skurkar* som personer som vill utnyttja andra och begå brott, enligt Sahlin. *Skurken* är lat, opålitlig och falsk. Hen är ansvarig för sin situation, hen skäms inte för sin situation och försöker inte ta sig ur den. *Skurken* utmanar bedömare, socialarbetaren, genom sin skamlöshet och kräver att få definiera sina egna behov. *Skurken* ses som en fri aktör och ett subjekt, till skillnad från *stackaren* som ses som ett objekt inför sin situation, enligt Sahlin. Brukare som tillhör kategorin *skurkar* ska helst få repressiva och avvisande åtgärder av socialtjänsten. De bör straffas, fängslas och jagas bort, alternativt uppfostras. *Skurkar* döms

till straff, medan *stackare* erbjuds vård. Enligt Sahlin bidrar socialarbetare till att vidmakthålla och reproducera klyvningen av brukarkategorierna *stackare* och *skurkar*, genom sättet de behandlar brukare och vilka insatser de får eller inte får (Sahlin 1994).

I rättsväsendet ses klienter och brukare som ansvariga aktörer, och därmed som *skurkar*. I sjukvården ses klienter, brukare och patienter som offer för deras sjukdom, och därmed som *stackare*. I socialtjänsten blandas dessa synsätt mer, där brukaren ses som *skurk* eller *stackare* beroende på socialarbetarens subjektiva åsikter om brukaren. En socialarbetare som vill ge bifall beskriver en *stackare*, medan en socialarbetare som vill ge avslag, eller bifalla en repressiv åtgärd, beskriver en *skurk*. Enligt Sahlin bygger människors moraliska hänseende på deras tidigare livserfarenheter, som gör att de omedvetet har fördomar om vem som antingen kan ses som *skurk* eller *stackare*. Hon menar att det är ett mänskligt beteende och att samma personer som stämplar andra själva blir stämplade på samma sätt (Sahlin 1994).

Arvidson och Johansson (2017) skriver att organisationer som jobbar med människor gör olika bedömningar och kategoriserar brukare och vårdtagare som behöver uppfylla vissa kriterier för att få tillgång till hjälp. Det innebär att socialarbetaren bedömer om den hjälpsökande är värdig eller inte värdig hjälp. Arvidsson och Johansson resonerar kring begreppen *skurk* och *stackare*, och hur socialarbetare bedömer om personer ska få hjälpande insatser eller uppläxande åtgärder. Författarna skriver att dessa begrepp kan användas för att få en bild av myndigheters dolda värderingar (ibid.). I denna studie kommer vi inte att kunna säga något om organisationerna som våra intervjupersoner arbetar inom, eller organisationernas dolda värderingar. Vi lägger fokus på individuella socialarbeters syn på ungdomar som begår brott. Samtidigt är det mycket möjligt att socialarbetare, som representanter för en myndighet eller en organisation, bär organisationens eller myndighetens värderingar i sitt arbete.

Ungdomar som begår brott som i första hand ses som *stackare* får del av mer hjälpande insatser, medan ungdomar som ses som *skurkar* får mer uppfostrande eller straffande åtgärder, enligt Sahlins (1994) teoretisering. När en socialarbetare lägger skuld på ungdomen som har begått brott reproducerar hen kategoriseringen av ungdomen som en *skurk*. När socialarbetaren å andra sidan tycker synd om, och visar förståelse för, ungdomen, blir denne reproducerad som en *stackare*. Hur socialarbetaren kategoriserar ungdomen beror bland annat på socialarbetarens egna livserfarenheter, fördomar, tankar och rädslor, som projiceras på ungdomen.

4 Metod

I detta kapitel presenteras vår arbetsfördelning, våra metodologiska överväganden och vårt metodval. Vi redogör även för studiens urval och ger en kort presentation av våra intervjupersoner. Därefter följer en redogörelse för den valda metodens tillförlitlighet, följt av en kort redogörelse för hur vi har bearbetat och analyserat vårt empiriska material. Vi avslutar kapitlet med en presentation av våra forskningsetiska överväganden.

4.1 Arbetsfördelning

Genom arbetet med denna uppsats har vi haft ett nära samarbete med varandra och alla delar av arbetet har gjorts i samråd med varandra. Vi har haft ett gemensamt dokument för att få en sammanhängande text. Arbetet med vissa uppsatskapitel har delats upp, men vi har båda varit delaktiga i arbetet med samtliga kapitel. Utförandet av våra intervjuer delades upp mellan oss och vi utförde fyra intervjuer var. Vi transkriberade sedan de intervjuer vi själva hade utfört. För att få en tydlig bild av varandras intervjuer lyssnade vi på varandras inspelningar och vi läste igenom varandras transkriberade material.

4.2 Metodologiska överväganden

Följande avsnitt innehåller en förklaring till varför vi har valt en kvalitativ ansats för denna studie. Vi redogör även för valet att utföra både fysiska och digitala intervjuer.

4.2.1 *Kvalitativ metod*

I kvalitativ forskning strävar forskaren efter att få en ökad förståelse för studiedeltagarnas berättelser, beteenden, tankar och åsikter (Bryman 2018). Vårt syfte och våra frågeställningar är inte mätbara utan de ämnar ge en djupare förståelse för socialarbetares syn på ungdomar som begår brott, samt hur socialarbetares syn på ungdomar som begår brott påverkar deras arbete med dessa ungdomar. Således kan vårt forskningsproblem inte studeras kvantitativt, utan en kvalitativ ansats är mer lämplig.

4.2.2 *Intervjustudie*

För att besvara våra frågeställningar valde vi att använda oss av kvalitativa semistrukturerade intervjuer. En semistrukturerad intervju kännetecknas av flexibilitet då den ger studiedeltagaren frihet att utforma och besvara frågorna på det sättet hen vill. Den ger även

forskaren möjlighet att vara öppen för nya idéer och tankar samt ställa följdfrågor utan att känna sig bunden att följa intervjuguiden till punkt och pricka (Bryman 2018). Vår studie ämnar analysera socialarbetares syn på ungdomar som begår brott, med fokus på riskfaktorer och det sociala arbetet med dessa ungdomar. Inför våra intervjuer utformades en intervjuguide med frågor som hade utgångspunkt i studiens syfte och frågeställningar. Genom semistrukturerade intervjuer fick vi möjlighet att styra intervjuerna och ställa relevanta följdfrågor för att få en ökad förståelse för det som var viktigast ur intervjupersonernas perspektiv. Socialarbetarna fick under intervjuernas gång möjlighet att redogöra för de riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet som de såg som mest framträdande. Dessutom fick vi möjlighet att fördjupa oss i socialarbetarnas eventuella fördomar om ungdomar som begår brott, samt hur dessa kan speglas i det sociala arbete de utför.

4.2.3 *Digitala intervjuer*

Under de senaste åren har digitaliseringen ökat alltmer, dels på grund av covid-19-pandemin men även för att det blev ett mer smidigt arbetssätt i många verksamheter. Detta anser vi var positivt för vår studies ändamål då vi hade större möjligheter, tack vare digitala möten, att genomföra flera intervjuer på distans, på videosamtal via Zoom, med intervjupersonerna som inte arbetar i närliggande kommuner. Bryman (2018) skriver att digitala intervjuer ökar möjligheten att fler personer deltar i en studie. Detta var anledningen till att vi utförde majoriteten av våra intervjuer på Zoom och per telefon, för att kunna intervjua socialarbetare från andra delar av Sverige, och inte bara Skåne där vi befinner oss.

Vad gäller digitala intervjuer jämfört med fysiska intervjuer hävdar Bryman (2018) att sannolikheten är större att intervjupersonerna hoppar av eller väljer att inte besvara vissa frågor om intervjun utförs digitalt, vilket vi upplevde inte med våra respondenter. Bryman (2018) hävdar att digitala intervjuer kräver högre motivation och engagemang för att svara på frågor, vilket medför att svaren blir mer detaljerade och genomtänkta än vid fysiska intervjuer. Vi upplevde inte att motivationen eller engagemanget har påverkats i våra digitala intervjuer. Vi tänker att det beror på studiedeltagarna men också forskarna, att skapa det engagemang som behövs. Vi övervägde att digitala intervjuer skulle underlätta samt påskynda studiens process. En nackdel vi upplevde med digitala intervjuer var att ett par av intervjuinspelningarna hade dålig ljudkvalité, vilket försvårade transkriberingen.

4.3 Urval

Studiens urval utgörs av socialarbetare som har erfarenhet av socialt arbete med ungdomar som begår brott. För att nå respondenter med relevant kunskap och erfarenheter använde vi oss av ett målstyrt urval kombinerat med bekvämlighetsurval. Målstyrt urval är inte sannolikhetsbaserat urval, utan är ett välstuderat urval som bygger på att forskaren väljer ut sina studiedeltagare på ett logiskt och planerat sätt. Syftet med urvalet är att välja ut respondenter på ett relevant och strategiskt sätt som passar ihop med studiens frågeställningar och syfte (Bryman 2018).

Vi använde oss av egna kontakter för att hitta socialarbetare med erfarenhet av att arbeta med ungdomar som begår brott. Enligt Bryman (2018) består bekvämlighetsurval av personer som finns lättillgängliga för forskaren vid forskningsstillfället. Vi hade bestämt oss att vi skulle genomföra sju till åtta intervjuer men vi lät behovet avgöra om vi skulle behöva genomföra fler intervjuer än så. Bryman (2018) hävdar att problemet med kvalitativa metoder är att det kan vara svårt att avgöra hur många individer som ska intervjuas men det är upp till forskarna att avgöra om de har uppnått en empirisk mättnad de strävar efter.

Vi genomförde sammanlagt åtta intervjuer med tio intervjupersoner, som alla uppfyller våra urvalskriterier som nämns ovan. Respondenterna arbetar i fyra, stora eller medelstora, kommuner. En av intervjupersonerna nåddes genom kontakter från förra terminens verksamhetsförlagda utbildning. Vår första respondent rekryterade vidare sin nyanställda kollega. Två intervjupersoner nåddes via telefonkontakt, resten nåddes via kontakter i vår närhet som rekryterade personer som har erfarenhet av att arbeta med ungdomar som begår brott. I två av våra intervjuer deltog två respondenter samtidigt, på deras begäran. Vi såg en fördel med att intervjupersonerna kunde föra en dialog med varandra för mer djupgående svar på våra frågor.

Vår plan var att intervjua socialarbetare som har minst ett års erfarenhet av arbete med ungdomar som begår brott, men vi såg inga problem att en av våra respondenter som var nyexaminerad deltar i en gemensam intervju med någon annan som har längre erfarenhet. Resten av våra respondenter hade ett eller flera års erfarenhet av arbetet med ungdomar som begår brott. Vi gjorde inga avgränsningar avseende kön och ålder, då vi inte ansåg att det hade någon betydelse för studiens syfte. Innan vi gick vidare till nästa steg med vår studie, argumenterade vi med varandra kring vår empiriska mättnad för att vara säkra på att vi har

uppnått tillräckligt med material för att besvara studiens frågeställningar. Därefter började vi transkribera, koda och tematisera vår empiri.

4.3.1 Presentation av intervjupersonerna

I detta avsnitt ger vi en kort presentation av socialarbetarna vi har intervjuat. För att avidentifiera intervjupersonerna är deras namn fiktiva. Vi har inte skrivit ut vissa intervjupersoners yrke för att avidentifiera ytterligare, på intervjupersonernas begäran. Kommunerna de arbetar i benämns Kommun A-D.

- Jonas är utbildad socialpedagog. Han har arbetat i nästan tjugofem år inom socialtjänsten med ungdomar som begår brott. Jonas arbetar för närvarande i Kommun A.
- Maria är utbildad socialpedagog. Hon har arbetat i nästan tre år inom socialtjänsten med ungdomar som begår brott. Maria arbetar för närvarande i Kommun A.
- Ahmed är utbildad socionom. Han har arbetat i sex månader med ungdomar som begår brott. Ahmed arbetar för närvarande i Kommun B.
- Linn är utbildad socionom. Hon har arbetat i sju år inom socialtjänsten och cirka ett år med ungdomar som begår brott. Linn arbetar för närvarande i Kommun B.
- Emilia är utbildad socionom. Hon har arbetat i över fem år med ungdomar som begår brott. Emilia arbetar för närvarande inom öppenvård i Kommun C.
- Lovisa är utbildad socionom. Hon har arbetat med ungdomar som begår brott i nästan tjugo år. Lovisa arbetar för närvarande i Kommun C.
- Mahdi är utbildad socionom. Han har tolv års erfarenhet av behandlingsarbete med ungdomar som begår brott. Mahdi arbetar för närvarande i Kommun C.
- Angelica är utbildad socionom. Hon har arbetat i över fem år med ungdomar som begår brott. Angelica arbetar för närvarande som kurator i Kommun D.
- Olivia är utbildad socionom. Hon har över tio års erfarenhet av att arbeta med ungdomar som begår brott. Olivia arbetar för närvarande i Kommun D.
- Vera är utbildad socionom. Hon har arbetat i nästan tio år med ungdomar som begår brott. Vera arbetar för närvarande som kurator i Kommun D.

4.4 Metodens tillförlitlighet

Inom kvalitativ forskning är det viktigt att ha tillförlitlighetens fyra delkriterier i åtanke. Dessa fyra delkriterier är *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och möjligheten att kunna *styrka och konfirmera forskningen* (Bryman 2018). *Trovärdighet* uppnår vi genom att säkerställa att vi följer forskningsregler när det gäller datainsamlingen, samt att vi redovisar våra resultat till våra intervjupersoner. Denna kandidatuppsats kommer att skickas till våra intervjupersoner när vi är färdiga med den. Med tanke på Brymans delkriterier har vi gjort vårt bästa för att se till att det finns en *överförbarhet* i studien, det vill säga att om någon annan utförde en liknande studie så hade det metodologiska utförandet liknat vårt, även i en annan kontext, situation, och miljö, eller vid en senare tidpunkt. Vi intervjuade tio socialarbetare från olika kommuner i Sverige, vilket bidrog till att vi fick både ett djup och en bredd i vår forskning, som vi inte hade fått om vi hade intervjuat färre socialarbetare från bara en stad, till exempel.

För att uppnå en *pålitlighet* i vår studie har vi varit tydliga och ärliga i samtliga delar av vår uppsats. Exempelvis har vi redovisat våra forskningsfrågor, vår intervjuguide, val av intervjupersoner samt våra beslut rörande analysen av vår empiri, något som är förväntat i tillförlitlig forskning. För att det ska finnas en möjlighet att kunna *styrka och konfirmera* vår forskning gjorde vi vårt yttersta för att se till att inte låta våra värderingar eller vår valda teori påverka slutsatserna från vår undersökning. Vi lät därför empirin styra vårt val av teori, istället för att låta en teori styra analysen av empirin allt för mycket (Bryman 2018).

När vi transkriberade, kodade, tematiserade och analyserade intervjuerna såg vi till att ha våra fördomar och vår eventuella partiskhet i åtanke. Om vi har fördomar om intervjupersonerna (socialarbetarna) eller ungdomar som begår brott, kan det påverka hur vi analyserar empirin. Vi hade detta i åtanke och försökte vara neutrala och nyanserade när vi analyserade empirin, så mycket som våra valda teoretiseringar tillät oss. Vi var öppna för andra riskfaktorer än de vi nämner i kapitel 2, för att inte riskera att missa riskfaktorer som vi inte har tänkt på. Detta är en fråga om tillförlitlighet men även forskningsetik.

4.5 Bearbetning och analys

Våra tio intervjuer spelades in för att ge oss möjlighet att lyssna på dem i efterhand. I och med att vi spelade in intervjuerna kunde vi under intervjuerna lyssna aktivt istället för att föra anteckningar, något som Bryman (2018) menar är en fördel med att spela in intervjuer. Vi transkriberade vårt material i nära anslutning till intervjuerna för att vi skulle komma ihåg vad som sagts under intervjuerna. Bryman skriver att intervjupersoner kan upprepa sig, använda mycket talspråk och inte alltid avsluta sina meningar, och att det därför kan vara nödvändigt att städa i materialet för att göra det läsbart. När vi hade valt de citat vi fann relevanta för analysen städade vi i citaten genom att ta bort utfyllnadsord och upprepningar. Detta gjorde vi både för intervjupersonernas skull, och för att underlätta för läsaren.

När vi utformade vår intervjuguide var vi intresserade av teorier om orsaker bakom brottslighet. Vi var också intresserade av teorier om socialarbetarens syn på brukare, i detta fall ungdomar som begår brott. Vi konstaterade, när samtliga intervjuer var utförda, att vårt material var stort. Vi valde till slut att fokusera på socialarbetarens syn på ungdomar som begår brott och insatserna som ungdomen erbjuds, för att bibehålla stringens i uppsatsen. Vi ansåg att Sahlins (1994) teoretisering om brukare som *skurkar* eller *stackare* belyser en intressant vinkel av vårt valda ämne. När vi hade valt teori insåg vi att vi inte skulle ha möjlighet att analysera delar av vår empiri. Intervjupersonerna beskrev kunskap om riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet och arbetet de utför på deras arbetsplats, men mycket av vad de sa tog inte upp deras syn på ungdomar som begår brott. Vid sökande efter en teori som kunde fånga upp andra delar av vår empiri fann vi att flera teorier vi tyckte var intressanta behandlade orsaker bakom brottslighet, till exempel rutinaktivitetsteorin och teorin om sociala band, men de passade inte vårt syfte med denna uppsats.

För att sortera i vårt transkriberade material färgmarkerade vi citat som vi kunde koppla till socialarbetarens syn på ungdomar som begår brott som *stackare*, *skurkar* eller i gränslandet mellan de två kategorierna. Vi färgmarkerade även hur deras syn på ungdomar som begår brott, som *stackare* eller *skurkar*, relaterade till deras arbete med ungdomarna. Vi valde de citat vi tyckte var mest relevanta för vår studies syfte och frågeställningar, och påbörjade analysen av dessa citat. Vi kopplade citaten till tidigare forskning, och vi försökte även lyfta fram perspektiv som inte har lyfts fram tidigare.

4.6 Forskningsetiska överväganden

När en kvalitativ studie görs med intervjuer som metodval är det viktigt att intervjuernas utförande är etiskt försvarbart gentemot intervjupersonerna, i vårt fall tio socialarbetare, samt personerna som intervjuerna handlar om, i vårt fall ungdomar som begår brott. Vi redovisar hur vi har gjort det nedan.

Vi diskuterade möjligheten att intervjua ungdomar som begår brott, och prata om orsaker bakom deras brottslighet samt deras syn på de stödinsatser som erbjuds dem. Vi kom dock fram till att det inte är etiskt försvarbart att utföra sådana intervjuer, speciellt eftersom intervjupersonerna är unga och det handlar om ett känsligt ämne. Vi vet inte hur ungdomarna hamnade i den situation de är i, och om det är deras eget val att de begår brott eller umgås i kriminella kretsar. Intervjuerna kan orsaka obehag och stress hos ungdomarna. Inom ramen för vår kandidatuppsats finns det inte möjlighet för oss att träffa intervjupersonerna flera gånger under en längre tid och därigenom skapa en relation med dem, något som är viktigt för att utföra etiskt försvarbar forskning (Eldén 2020). Den negativa påverkan som vår studie kan komma att göra på ungdomarnas liv är alltså inte etiskt försvarbar i detta fall. Vi var även intresserade av att observera samtal mellan en professionell och en ungdom som begår brott. Vi fann dock att detta inte heller var etiskt försvarbart inom ramen för kandidatuppsatskursen.

När vi utförde våra intervjuer med de tio socialarbetarna tog vi hänsyn till de forskningsetiska principer som bör följas för att utföra etiskt försvarbar forskning. Dessa principer är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Eldén 2020). För att följa *informationskravet* informerade vi intervjupersonerna några dagar innan intervjuerna om vad intervjuerna skulle handla om; på mail, SMS eller per telefon. Vi skickade ett informations- och samtyckesbrev till intervjupersonerna per mail, som de fick skriva under före intervjun. I brevet informerade vi om att deltagande är frivilligt och att de när som helst kan avbryta intervjuerna och deras medverkan i vår studie.

Enligt *samtyckeskravet* ska studiedeltagarna ha möjlighet att avsluta sin medverkan när de vill under studiens gång, och detta ska inte få negativa följder för dem. Informerat samtycke är en förutsättning och en norm inom den typen av forskning vi har utfört. För att följa *konfidentialitetskravet* har vi avidentifierat intervjupersonerna genom att ge dem fiktiva namn. Vi har inte nämnt i vilken kommun intervjupersonerna arbetar, vi har istället redovisat att intervjupersonerna arbetar i fyra olika kommuner vilka vi benämner *Kommun A*, *B*, *C* och *D*. Vi har även följt *nyttjandekravet* genom att se till att personuppgifter och andra insamlade

data inte används i andra syften än för vår forskningsstudie. Deltagarna kommer inte heller kontaktas i andra ändamål än för studien.

5 Resultat och analys

Syftet med denna uppsats är att undersöka socialarbetares syn på ungdomar som begår brott samt riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet, och hur socialarbetares syn på ungdomarna relaterar till deras arbete. I detta kapitel analyserar vi vårt empiriska material, för att svara på våra frågeställningar med hjälp av Sahlins (1994) teoretisering om hur brukare kategoriseras som *stackare* eller *skurkar*. Vi redogör även för hur sådan kategorisering inverkar på insatserna som erbjuds ungdomar som begår brott. Vi redovisar relevanta citat från intervjuerna vi har utfört med tio socialarbetare. Citaten som har valts ut till detta kapitel ämnar belysa socialarbetarnas syn på, och fördomar om, ungdomar som begår brott. Gadammers (i Thomassen 2007) definition av begreppet *fördom* används, för att belysa socialarbetarnas fördomar som nödvändiga förståelseprocesser och förståelsehorisonter.

Ungdomar som begår brott kan, utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, ses som en socialt konstruerad kategori människor, som har skapats och som reproduceras av samhället utifrån de normer och diskurser som finns. Personer som tillhör kategorin *ungdomar som begår brott* kan, av socialarbetare, placeras i underkategorier utifrån olika faktorer. Denna studie visar att sådana faktorer kan vara ungdomarnas kön, psykiska mående och beteende. Underkategorierna spelade olika roll i huruvida ungdomen sågs som en *skurk* eller *stackare* när vi analyserade socialarbetares syn på ungdomar som begår brott.

5.1 Ungdomen som skurk

I detta avsnitt redogör vi för socialarbetarnas beskrivningar av ungdomar som begår brott som *skurkar* utifrån Sahlins (1994) teoretisering. Vi utgår från Gadammers (i Thomassen 2007) teoretisering när vi noterar socialarbetares fördomar om ungdomar som begår brott. Vi börjar med att redogöra för hur olika typer av beteende beskrivs av socialarbetarna och hur vi förstår att det kan kopplas samman med en syn på ungdomarna som *skurkar*. Samtliga socialarbetare nämner särskilda typer av beteenden som betydande riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet (Ahmed, Angelica, Emilia, Jonas, Linn, Lovisa, Mahdi, Maria, Olivia & Vera).

När Lovisa får frågan om ungdomsbrottslighet är en bestående företeelse eller om brottsligheten avtar när ungdomen blir äldre, svarar hon: "*Ungdomsbrottslighet kommer alltid*

finnas. Man har ett svagt konsekvenstänk, man vill ha kickar... man vill att det ska hända grejer, [...] det ligger på något sätt i ungdomens natur att vilja testa gränser". Det Lovisa nämner i sitt citat är ett exempel på hur intervjupersonerna uttrycker sig kring ungdomars beteende. Enligt Lovisa har ungdomar som begår brott ett svagt konsekvenstänk och de gör vissa saker för att de vill få en kick av det. Att testa gränser är enligt henne något som ligger i ungdomars natur. Citatet ovan kan tolkas som att Lovisa beskriver ett omoget beteende hos ungdomar som begår brott, och att de testar gränser utan att tänka på vad deras handlingar får för konsekvenser för andra människor. Enligt oss är citatet ett exempel på vilka fördomar som finns om ungdomar som begår brott. I detta fall menar vi att fördomarna kan relatera till hur samhället ser vissa personer som *skurkar*, enligt Sahlins (1994) teoretisering.

I en intervju med Angelica redogör hon för olika riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet, till exempel utanförskap, problem hemma och problem i skolan. När hon får frågan om hon ser några andra riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet svarar hon: "*Det är inte så att alla ungdomar som begår brott lider utav det, utan en del tror jag absolut är adrenalinstinna... det är fel att säga men jag tänker att en del går nog igång på det också*". I citatet förklarar Angelica att en del ungdomar inte lider av att begå brott utan *går igång på det*. Det Angelica säger kan relateras till Sahlins (1994) resonemang kring att *skurkar* är personer som ses av samhället som att det är deras eget fel att de har hamnat i den situation de är i, att det inte handlar om faktorer utifrån. Detta implicerar en individualisering av det brottsliga beteendet, något som enligt Sahlins (1994) görs när det kommer till *skurkar*, men inte *stackare*.

När intervjuperson Olivia blir tillfrågad om utanförskap är något som ungdomarna pratar om med henne, och om hon ser en känsla av utanförskap som en vanlig riskfaktor bakom ungdomsbrottslighet, svarar hon:

Ja, absolut, det kan det vara... men jag kan också ibland se att det är lite självvalt... att man inte vill, eller åtminstone säger att man inte vill tillhöra den här gemenskapen i samhället. Man kanske inte tror att man platsar... och sedan så väljer man istället det här, ja, utanförskapet.

Olivia berättar att ungdomar uppger att de inte vill tillhöra samhällets gemenskap och istället väljer ett utanförskap. Citatet ovan kan tolkas som att Olivia beskriver sina fördomar om att en del ungdomar aktivt väljer att begå brott. Vi tolkar Olivias citat som att hon i detta fall beskriver ungdomen som en *skurk*, snarare än som en *stackare*, utifrån Sahlins (1994) teoretisering. Detta eftersom en *skurk* kan beskrivas som en person som själv har valt ett

normbrytande beteende och därigenom ett utanförskap, istället för att följa samhällets normer för att passa in.

En annan aspekt vi såg var hur socialarbetarna pratade om ungdomarnas beteende utifrån om de hade en neuropsykiatrisk diagnos. Två av intervjupersonerna beskrev autismsymptom som en riskfaktor bakom ungdomsbrottslighet (Lovisa & Mahdi). Däremot beskrev flera av våra intervjupersoner ADHD-symptom som en riskfaktor, och ADHD-symptom ansågs vara vanligt bland ungdomarna de träffar i sitt arbete (Angelica, Emilia, Jonas, Lovisa, Mahdi, Maria, Olivia & Vera). Lovisa fick frågan om hon i sitt arbete upplever att en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är en riskfaktor bakom ungdomsbrottslighet. Hon berättade att det är många av de hon träffar som har en ADHD-diagnos:

Väldigt många av de vi träffar har ju något... ADHD eller så, sedan absolut inte alla men många kan ha en svårighet att hantera impulser, hantera vrede, bli tillsagda, och det tänker jag hänger ihop med det här... det man ändå pratar om med de dödliga konflikterna, att de är ju ganska lättkränkta. Ibland kan det handla om väldigt för oss triviala saker, som att någon har snackat med någons flickvän, och det kan man tänka sig att döda någon för. [...] Man skulle önska att de kunde hantera sina känslor på ett annat sätt ibland.

Lovisa berättar att många av de ungdomar som kommer till organisationen där hon arbetar är lättkränkta och har svårt att hantera sina känslor och sina impulser, och de har svårt att bli tillsagda. Vi tolkar citatet som att Lovisa kopplar en ADHD-diagnos till de karaktärsdrag hon nämner i citatet. På samma sätt som Lovisa beskriver ungdomarna som har ADHD, kan en brukare beskrivas av samhället som en *skurk*, när det inte visas förståelse för brukarens beteende. Detta kan även kopplas till tidigare forskning som tar upp ADHD som en riskfaktor bakom ungdomsbrottslighet (Ståhlberg et al. 2017).

Socialarbetaren Ahmed belyser en annan aspekt som handlar om skolan som en skyddsfaktor.

Skola också som kanske inte är en riskfaktor men en skyddsfaktor, det går ju hand i hand liksom, risk- och skyddsfaktor men om man inte är i skolan eller [...] skolkar, de är inte med på lektioner och hittar på annat bus, så kan det vara en riskfaktor.

Vår tolkning av citatet är att Ahmed beskriver sina fördomar, och sin förståelsehorisont, gällande att det finns en risk för ungdomar att begå brott under den tiden de inte är i skolan. Citatet kan kopplas med synen på ungdomarna som *skurkar*, utifrån Sahlins (1994) teoretisering. Vi relaterar Ahmeds resonemang till Boulton, Phythian och Kirby (2019) som

menar att skolfrånvaro har betonats som en riskfaktor då ungdomen har mer tid som kan användas i kriminella handlingar.

På samma tema svarar Lovisa på frågan om mobbning och utanförskap i skolan är en riskfaktor:

En del av de här [ungdomarna] är ju jätteintensiva och skitjobbiga liksom, och de mer välfungerande ungdomarna tycker väl bara: 'men jag orkar inte, du bara snackar hela tiden och pajar alla lektioner', och att man då hänvisas till att umgås med andra som har problem eller ställer till med oreda. Så det tänker jag är en viktig del i... vad har man för sammanhang, och känner man sig uppskattad och omtyckt av kompisar som har schyssta fritidsaktiviteter och kanske inte håller på med djävulskap.

Lovisa beskriver hur en ond cirkel skapas, där ungdomar uppfattas som intensiva och jobbiga, och därför inte får umgås med ungdomarna som följer normen för hur elever ska bete sig i skolan. Socialarbetaren beskriver, enligt oss, en fördom hon har att ungdomarna då löper större risk att söka sig till kretsar där det förekommer brottslighet. Orden som Lovisa använder för att beskriva ungdomarnas beteende är ord som beskriver en *skurk*, snarare än en *stackare*, enligt Sahlins (1994) teoretisering.

Lovisas citat kan kopplas till en tidigare nämnd studie som visar att ungdomar är mer benägna att begå våldsbrott när de är i sällskap av sina vänner. Enligt samma källa har ungdomar som är inblandade i gängbrott låg impulsförmåga samt har svårt att hantera sin ilska (Ashton et al. 2020). Citatet kan även kopplas till Pettersons (2022) resonemang kring mobbning, som kan vara ett sätt för ungdomar att visa sig starka och tuffa inför andra. Att mobba andra kan användas som ett sätt att uppnå och bibehålla en popularitet. Pettersson beskriver även hierarkierna som skapas mellan ungdomar, och att maskulinitetsnormer är viktiga för ungdomskillar för att inte riskera att själva bli utsatta av mobbning och våld.

När Emilia får frågan om ungdomarna hon arbetar med är mottagliga för att ta emot den hjälp som erbjuds av organisationen där hon arbetar beskriver hon följande:

Nej, det är sällan vi har speciellt motiverade ungdomar, [...] till exempel SiS-placeringar där man är inlåst, [...] då visas det väldigt mycket motivation många gånger, men det är också för att få komma ut därifrån. Och sedan, [...] många faller ju tillbaka så fort de kommer ut därifrån.

Emilia berättar, i citatet ovan, att ungdomarna hon träffar i sitt arbete sällan är motiverade att ta emot stödet som erbjuds dem. Citatet kan tolkas som att socialarbetaren tycker att ungdomarna ibland visar en tillfällig motivation för att få avsluta en placering på ett SiS-hem. Emilia beskriver, enligt oss, en fördom hon har om att många ungdomar faller tillbaka i brottslighet när de kommer ut från en placering, på ett SiS-hem till exempel. Enligt Sahlins (1994) teoretisering läggs det fokus på en *skurks*, enligt samhällets normer, negativa beteende, medan det visas mer förståelse för en *stackares* psykiska mående. Utifrån det resonemanget tolkar vi Emilias citat som att hennes beskrivning av vissa ungdomars beteende kan relatera till Sahlins (1994) kategori *skurkar*, snarare än *stackare*. Emilias citat kan även kopplas till Holmberg (2017), som skriver att risken är större att en ungdom fastnar i kriminalitet om hen åker fast och blir dömd i ungdomsåren. Holmberg (2017) skriver också att återfall varierar beroende på brottspåföljd. Om ingripandet innebär hård påföljd blir risken för återfall högre.

När det kommer till könsfördelningen bland de ungdomar Olivia träffar som begår brott berättar hon: "*Det är förstås killar som är överrepresenterade*". På frågan varför hon tror att det är så svarar hon:

Dels så tror jag att vi är dåligare på att upptäcka tjejer... att det är det som polisen kallar för 'den rosa lagboken', att de inte kontrollerar unga tjejer i samma utsträckning som unga killar. Och sedan så tror jag också att killar har ett annat utagerande beteende som gör att de uppmärksammas mer.

Citatet kan tolkas som att socialarbetaren ser killar mer som *skurkar* i och med deras utagerande beteende. I och med att tjejer inte kontrolleras i samma utsträckning som killar går de under radarn. Boulton, Phythian och Kirby (2019) skriver att sannolikheten för att en person går med i ett gäng ökar när personen är ung och av manligt kön. I en annan intervju beskriver socialarbetaren Linn kopplingen mellan kön och rekrytering till kriminella gäng, där det manliga könet är mer efterfrågat.

Det är nog representativt hur det ser ut i samhället och brottsstatistiken överlag, inte bara ungdomar utan den vuxna statistiken också... när vi tittar på de som håller på att bli rekryterade så är det många unga killar som hamnar i de här rekryteringsprocesserna för kriminella gäng. Rekryteringsprocesserna kanske inte vänder sig lika mycket till unga tjejer. Vi ser att de unga tjejerna är inte lika mycket på fritidsgårdar och så, utan det kan vara att de har lite olika intressen och befinner sig på olika platser och är olika utsatta för den här exponeringen med brott och gäng och så. Det är ingenting vi har statistik eller fakta på...

Linns citat kan, utifrån Sahlins (1994) teoretisering, tolkas som att socialarbetaren ser unga killar mer som *skurkar*, då de är en intressant målgrupp i den kriminella rekryteringen, jämfört med tjejer som inte vistas på fritidsgårdar och uppfattas därför som *stackare* då de inte befinner sig i miljöer där de riskerar att bli involverade i kriminalitet. Detta har en koppling till Liu och Miller (2020) som menar att killar är mer brottsaktiva än tjejer. Enligt författarna beror det på att killar har ett mer aggressivt och upproriskt beteende i sociala sammanhang, medan tjejer vill visa upp en mer ödmjuk och feminin sida. Linn beskriver att hon inte har statistik eller fakta på sitt uttalande, vilket kan tolkas som att hon baserar uttalandet på sina fördomar om ungdomar som begår brott, utifrån sin förståelsehorisont och samhällets rådande diskurser. Denna typ av fördomar kan hjälpa socialarbetare att upptäcka brott samt göra tidiga ingripanden, men det kan också innebära att fler tjejer blir mer utsatta då de inte upptäcks lika tidigt som killar.

Ungdomar som av socialarbetare placeras i kategorin *skurk* kan antas beläggas med en viss del av skulden för att de har hamnat i brottslighet. Exempelvis i relation till deras beteende, som i flera av våra exempel beskrivs med negativt laddade ord. Vi ser exempel på att intervjupersonerna beskriver fördomar om ungdomar som begår brott som *skurkar*, utifrån rådande diskurser i samhället. När våra intervjupersoner målar upp en bild av ungdomarna som begår brott som *skurkar*, beskriver intervjupersonerna ungdomarnas beteende och attityd, samt symptom som kan förknippas med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. I nästa avsnitt beskriver intervjupersonerna ungdomarnas mående när de målar upp en bild av ungdomarna som *stackare*.

5.2 Ungdomen som stackare

En *stackare*, enligt Sahlins (1994) teoretisering, är en person som har hamnat i en ofördelaktig situation, men som skäms inför andra människor, trots att det inte är personens eget fel att hen har hamnat där hen är. När samhället pratar om en *stackare*, pratar de om en person som de har förståelse för, en person som de tycker synd om och vill hjälpa.

Vi redogör i detta avsnitt för socialarbetarnas beskrivningar av ungdomar som begår brott som *stackare*, utifrån Sahlins teoretisering. I våra intervjuer fann vi att samtliga intervjupersoner har stor förståelse för ungdomar som begår brott, när det kommer till ungdomarnas psykiska mående (Ahmed, Angelica, Emilia, Jonas, Linn, Lovisa, Mahdi, Maria, Olivia & Vera).

Kurator Angelica berättar; "*Vi har många [ungdomar] som faktiskt begår brott som har en enorm stress inom sig, som mår dåligt och lider av stora samvetsqual, den målgruppen finns*

också”. I citatet säger Angelica att många av de ungdomar hon möter i sitt arbete är stressade, har skuld känslor och mår psykiskt dåligt. Angelica visar en förståelse för ungdomarna, på samma sätt som samhället visar förståelse för en *stackare*, enligt Sahlins (1994) teoretisering.

Samtliga intervjupersoner såg användning av narkotika som ett av de vanligare brotten som begås av ungdomarna de träffar (Ahmed, Angelica, Emilia, Jonas, Linn, Lovisa, Mahdi, Maria, Olivia & Vera). Alla våra intervjupersoner såg en koppling mellan psykisk ohälsa och narkotikaanvändning. Olivia beskriver ett exempel på detta i citatet nedan.

[Ungdomarna] blir kommenderade att åka hit eller dit och leverera knark till olika personer. De ungdomarna som faktiskt har berättat om det här, och sedan också de som har varit med om våldsamma händelser i samband med den kriminella livsstilen, de har ju grav ångest och depression, och svårt att sova på nätterna, och flera berättar att de tar just droger på kvällstid för att över huvud taget kunna slappna av och inte tänka på det här...

Citatet kan tolkas som att socialarbetare Olivia tycker synd om ungdomarna för att de har psykisk ohälsa till följd av deras kriminella beteende. Enligt oss målar socialarbetaren upp ungdomarna som *stackare*. Personer som tar droger blir ofta stämplade som *skurkar* för att det ses som deras eget fel att de har hamnat i en normbrytande, och enligt samhället problematisk situation (Sahlin 1994). I exemplet beskrivs ungdomar som tar droger till följd av psykisk ohälsa istället som *stackare*, och det läggs inte skuld på individerna i fråga.

I en intervju med socialarbetarna Ahmed och Linn berättar Ahmed att ungdomarna inte brukar uttrycka sin ångest men att tankar finns där om att det är en strategi som används av ungdomarna för att dämpa sin ångest. Ahmed berättar: “*Inte att de uttrycker det direkt men [...] det kan ju vara en strategi för att dämpa sin ångest*”. I citatet uppfattar vi det som att Ahmed tror att ungdomar använder egna strategier för att dämpa sin ångest men att han och hans kollega exempelvis väljer inte att skuldbelägga ungdomarna för sin hantering av ångest utan de pratar om det på ett neutralt sätt med förståelse för ungdomens felaktiga val. Vi uppfattar Ahmeds uttalande som ursäktande och inte fördömande, vilket gör att vi tolkar intervjupersonens ord som att han ser ungdomarna som använder droger för att dämpa sin ångest som *stackare*.

När intervjupersonerna fick frågor om riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet nämnde flera av dem socioekonomiskt utsatta områden, etnisk bakgrund eller rasism som riskfaktorer

(Ahmed, Emilia, Linn, Lovisa, Mahdi & Olivia). Exempelvis fick Lovisa en följdfråga om hon tror att utsatthet för rasism är en orsak till att ungdomar begår brott:

Jag kan tänka att det blir en hopplöshet som grundar sig i att man har blivit utsatt [för rasism] ... många av de här ungarna tänker 'jag kommer ändå aldrig kunna få ett ordentligt, schysst jobb här... både utifrån min etniska bakgrund och socioekonomiska bakgrund', [...] det blir en lättare väg att gå för man tänker att 'jag har inte samma chanser som en svenne'.

Ungdomar som, på grund av deras etniska eller socioekonomiska bakgrund, blir utsatta för diskriminering har svårare att bli accepterade och har inte samma förutsättningar som andra ungdomar. Det kan därför vara större risk att de börjar begå brott, enligt Lovisa.

Socialarbetaren beskriver även att en del ungdomar känner att de inte kommer få en chans i det svenska samhället utifrån deras etnicitet och utifrån att de bor i ett socioekonomiskt begränsat område. Lovisa berättar att en del ungdomar går ut nian med fullständiga betyg och börjar på skolor i områden med högre socioekonomisk status, men ändå känner att de inte hör hemma och därför hoppar av skolan. Lovisa beskriver ungdomarnas situation; *“Man känner att man är utsatt utifrån att man är från en annan värld lite grann... och att de då faller ur och ibland kan hamna i destruktiva miljöer”*.

Vår tolkning av Lovisas uttalanden är att rasism och diskriminering skapar ett utanförskap för de som blir utsatta. Utifrån vår förståelse kan en kategori människor bli stämplad som *skurkar* av samhället, medvetet eller omedvetet, utifrån de fördomar som finns i samhället. Lovisa beskriver i de två citaten att samhället inte har en lika stor förståelse för ungdomar som kommer från ett socioekonomiskt utsatt område eller har en etnisk bakgrund som är en minoritet i Sverige. I citaten visar Lovisa förståelse för att ungdomar som blir utsatta för rasism och diskriminering inte har det lika lätt som andra ungdomar i Sverige. Vi tolkar det som att hon ser på dessa ungdomar med medkänsla, vilket samhället gör när det kommer till *stackare*, men inte *skurkar*, enligt Sahlins (1994) teoretisering.

Det Lovisa säger under intervjun kan kopplas till Estradas (2022) resonemang om ungdomsbrottslighetens rasifiering, och att personer med utländsk bakgrund diskrimineras av rättssystemet på olika sätt. Citatet kan även kopplas till Estradas resonemang kring segregationen av kategorierna “vi” - personer med svensk bakgrund, och “de andra” - personer med utländsk bakgrund. Ökade klyftor mellan grupperna kan leda till ytterligare fördomar vilket ökar risken för att den ena gruppen ser den andra som Sahlins (1994) *skurkar*.

Vi kopplar detta vidare till Mahdis resonemang kring ungdomar som begår brott. Han menar att ungdomar med en utländsk bakgrund kan uppleva en känsla av hopplöshet och därför väljer att börja begå brott.

Om jag inte får stöd i skolan och min morsa och min farsa kanske inte får jobb, eller om de får jobb så får de oftast jobb som är mindre eftertraktade så de tjänar ganska lite och de bor ofta i lägenheter som är nedgångna, så de tänker kollektivt att samhället har glömt bort dem. Så kriminalitet blir ett sätt ställningstagande “Nu revolutionerar jag mig mot samhället eftersom jag inte får det stöd jag har rätt till eller behöver. Då får jag ta det på det sättet jag kan genom kriminalitet”. Jag tror att de här vuxna som tycker om de här barnen på olika sätt är väl medvetna om det här, att de här barnen oftast bär med sig ilska mot majoritet av samhället och att de känner sig svikna och bortglömda.

Intervjupersonen lyfter i sitt citat upp frågan om resurser och att ungdomar med utländsk bakgrund behandlas sämre än ungdomar med svensk bakgrund. Intervjupersonen menar att det kan vara en anledning till att ungdomar begår brott i ett försök att hämnas på samhället.

Gladstone Annan et al. (2021) skriver i sin studie att ungdomar som lever i utsatta socioekonomiska områden upplever att de är utestängda från det *vanliga* samhället. Gladstone Annan et al. (2021) och Ashton och Bussu (2022) menar att ungdomar med sina kriminella handlingar försöker förbättra sin samt familjens ekonomiska situation. Detta kan innebära att det kan förekomma situationer där ungdomar rationaliserar olagliga handlingar då de upplever att det är den enda utvägen för att tjäna pengar. Ungdomar vars föräldrar är socioekonomiskt utsatta har en förhöjd risk att involveras i brottslighet (Estrada 2022).

När Jonas får fråga om det finns likheter mellan de ungdomar han träffar som har begått brott så svarar han att många ungdomar har haft en svår relation till sina föräldrar, ibland med mycket konflikter; “*Det är klart att många av dem kanske har haft en trasslig bakgrund. Att det har varit problem med relationerna till mamma och pappa eller så. Att det har varit mycket bråk hemma, [...] föräldrarna har tappat grunden i sitt föräldraskap.*” Vi tolkar det som att Jonas menar att konflikterna kan vara mellan ungdomen och hans föräldrar men även mellan föräldrarna själva. Vi tolkar utifrån den situationen ungdomen befinner sig i att hen anses som *stackare* då föräldrarna har tappat sitt föräldramandat vilket gör att ungdomen inte får det stöd hen behöver i hemmet. Detta kan relateras till Kantemirova (2018) som beskriver

hur barn anammar beteendemönster från sina vårdnadshavare, och att vårdnadshavare på detta sätt påverkar sina barns utveckling.

En annan aspekt som tas upp i intervjun med Mahdi handlar om en etnisk aspekt av ungdomsbrottslighet.

Om man tänker på barnkonventionen, när barn behöver hjälp och stöd, där har diskursen förändrats lite grann för att idag de flesta unga lagöverträdare är oftast utlänningar som bor i förorten, och jag tänker det hänger lite i det här att en 15-åring som begår brott som bor i kanske en förort inte ses som en 15-åring som bor i ett svensk område... hur man möter problemet etnifierade även när det är barn... att man går hårt fram sådär... ska vi ha hårdare straff, nu ska vi sätta dit dem och där det är oftast barn...

Intervjupersonen menar att diskursen kring barnets rätt etnificeras. Han menar att den brottsliga handlingen inte bemöts på samma sätt mellan svenska ungdomar och andra ungdomar med annan bakgrund. När ett barn med utländsk bakgrund begår brott då förekommer tankar och diskussioner om hårdare straff trots barnkonventionen. Vi tolkar Mahdis syn som att han menar att utländska barn stämplas som *skurkar* av samhället och att det blundas för barnets faktiska ålder och behov i samband med det. Vi tolkar Mahdis ord som "hjälp till svenska barn och straff till utlänningar". Den synen Mahdi har trots hans övertygelse om att utländska barn begår mest brott tolkar vi som att han ser utländska ungdomar som *stackare* utifrån hur ungdomarna blir bemötta i samhället.

När det kommer till bemötandet om det är en tjej eller kille som begår brott så var de flesta av våra intervjupersoner tydliga med att arbetssättet inte skiljer sig beroende på ungdomarnas könstillhörighet (Ahmed, Angelica, Jonas, Linn, Mahdi, Maria & Olivia). Av ett par intervjupersoner framkom det dock att socialarbetarna på deras arbetsplats ibland omedvetet behandlar tjejer och killar olika (Emilia & Vera). Men det handlar ibland om skillnad på egenskaperna mellan de olika könen. Socialarbetaren Maria tar upp en riskfaktor för killar men menar att den är en skyddsfaktor för tjejer. Maria säger:

Ja, jag tänker att det kan vara större gäng, alltså med äldre som leder dem. Att man kanske har lättare att se flickor. Flickor kanske då, om vi går ännu längre, jag tänker utanförskap, att man kan må dåligt, det är kanske lättare att fånga upp flickor som mår dåligt. Kan vara så att flickor har lättare att uttrycka sig att de mår dåligt. Att vi inte ser lika tydligt hos pojkar för flickorna kanske får hjälp tidigare.

Vi tolkar det som att intervjupersonen menar att killar inte visar när de mår dåligt. Vi vet inte om det handlar om exempelvis manlighetsnormer som Mahdi beskriver. I Marias citat beskrivs killars "tystnad" att de inte pratar och inte visar när de behöver hjälp, gör dem till *stackare* och att det kan vara ett sätt att bete sig som män, medan tjejers egenskaper hjälper dem att komma ur dåligt mående snabbare då de har lättare att öppna sig när de bemöts av problem.

Även Vera beskriver att det är en skillnad mellan tjejer och killar, där killar har ett kriminellt beteende och är skuldsatta i större utsträckning än tjejer. Vera menar att tjejer oftare än killar har självskadebeteenden. Emilia beskriver på ett liknande sätt att hon tittar mer på kriminalitet när det kommer till killar, och på självskadebeteende när det kommer till tjejer. Emilia berättar att hon träffar fler killar som begår brott i sitt arbete, och att tjejer går under radarn. Hon beskriver att tjejer och killar kan få olika behandling på hennes arbetsplats, baserat på deras kön, samt att detta sker omedvetet. Emilia beskriver att socialarbetarna på hennes arbetsplats behöver påminna sig själva, och sina kollegor, att de bör behandla könen lika, och inte utgå från kön när insatser sätts in för ungdomen. Vi tolkar intervjupersonernas uttalanden som att fördomar om vem som är *skurk* och vem som är *stackare* gör att killar och tjejer kan behandlas olika av socialarbetare.

Socialarbetarnas formuleringar kan tolkas som att det finns en uppfattning om att killar har ett kriminellt beteende medan tjejer har ett självskadebeteende. En fördom finns om att killar utför våld mot andra (och bryter mot lagen på andra sätt) medan tjejer utför våld mot sig själva. Samtidigt kommer det fram under intervjuerna att detta inte stämmer. Killar som begår brott kan också ha ett självskadebeteende, något som beskrivs i ett citat från Lovisa nedan. Intervjupersonen beskriver något som hände henne på arbetet för några år sedan, när hon och hennes kollegor fick direktiv att använda ett bedömningsinstrument och ställa frågor till ungdomarna om till exempel psykiskt mående och självskadebeteende.

Vi började ställa den frågan till våra kriminella tuffa killar, om de någon gång har självskadat, och jag fick se så mycket ärr och... de hade bränt sig själva med cigaretter, [...] när vi väl började ställa den frågan, vilket vi inte hade gjort innan för vi tänkte 'den här tuffa killen, han har väl inga självskador, det är väl något som tysta små unga tjejer gör'. Så jag tänker att det finns jättemycket psykisk ohälsa som vi inte ser. [...] Det är klart att en del kan prata om det när man har fått en relation, men att det inte är det första man säger, [...] uppvuxen i ett socialt utsatt område och vara från orten och säga 'jag mår skitdåligt'. [...] Det är också jättemycket ångest

kopplat till vilka man har utsatt... så att jag tänker att det är en viktig del att ha med, men vi tappar det ibland.

Lovisas citat kan tolkas som att hon, och hennes kollegor, hade fördomar om att killar som begår brott inte har psykisk ohälsa eller ett självskadebeteende. Det fanns en fördom om att det bara var tysta, unga tjejer som hade ett självskadebeteende. Citatet visar på ett stigma kring att killar som begår brott pratar om sitt psykiska mående. Enligt Lovisa är stigmat mer framträdande i socialt utsatta områden. Citatet framhäver även vikten av att socialarbetare skapar en relation med ungdomar som begår brott, för då är chansen större att de pratar om sitt psykiska mående. Sammanfattningsvis kan konstateras att de intervjuade socialarbetarna ser ungdomar som begår brott som *stackare* när de pratar om ungdomarnas psykiska mående. Vi ser exempel på att socialarbetarnas förståelsehorisonter är föränderliga, och socialarbetarna är villiga att ompröva sina fördomar. I nästa avsnitt ser vi ytterligare exempel på detta.

5.3 Från skurk till stackare

Utifrån Sahlins (1994) teoretisering placeras vissa brukare i kategorin *skurkar*, som är en motpol till kategorin *stackare*. Olika faktorer påverkar om en brukare ska definieras som en *skurk* eller som en *stackare*, bland annat om samhället anser att det är brukarens eget fel att hen har hamnat i den situation hen befinner sig i. Det läggs skuld på *skurken*, till skillnad från *stackaren* som det visas förståelse för. Enligt Sahlin kan en bedömare betrakta en person både som en *stackare* och som en *skurk*, om det sker vid två olika tidpunkter. Detta förutsätter en omvärdering av brukaren, och en omtolkning av brukarens beteende. När en person går från att ses som en *stackare* till att ses som en *skurk*, kallar Sahlin det för *social degradering*. I våra intervjuer med socialarbetarna fick vi flera gånger höra om motsatsen till social degradering, nämligen att ungdomen som begår brott gick från att ses som en *skurk*, till att ses som en *stackare*. Ett exempel på detta är när kurator Angelica beskriver sina förväntningar på de killar hon träffar i sitt arbete, och att de inte alltid är som hon förväntar sig.

Även de här kriminella killarna som begår grova brott, det är klart att det finns grader av hårdhet, men de flesta killarna som vi träffar som begår grova brott, när de kommer till oss så är de mjuka, de är rätt ödmjuka. En del är både ledsna och lite förvirrade, men jag skulle säga att det är skillnad på handlingen och personen. Jag vill bara lägga till det för att jag tänker att... de flesta som vi träffar begår brott men det betyder inte att de är ondskefulla människor, iskalla...

Angelica beskriver, enligt oss, en fördom om att killar som begår grova brott ska ha en hård och kall attityd. Det kan vara fördomar som hon själv har eller fördomar som hon noterat i samhället utifrån rådande diskurser. Vi förstår det som att Angelica förväntar sig att killarna hon träffar ska bete sig som Sahlins (1994) brukarkategori *skurkar*, och hon blir förvånad när killarna har en ödmjuk attityd och är ledsna och förvirrade. Killarna som begår brott går från att vara *skurkar*, till att bli *stackare*, i hennes ögon. Genom sitt beteende och sin attityd kan alltså en ungdom som begår brott skifta hur hen blir kategoriserad, från *skurk* till *stackare*.

Sahlin (1994) menar att en *skurk* är en person som samhället lägger skuld på, och en *stackare* är en person som samhället har förståelse för. I citatet ovan vill Angelica förtydliga att det är skillnad på en person och på handlingarna som personen utför. Vi tolkar det som att Angelica, genom att separera ungdomarna från deras handlingar, visar förståelse för ungdomarna och därigenom reproducerar hon synen på ungdomarna som *stackare*, snarare än *skurkar*.

Citatet visar på att Angelica är redo att ompröva sina fördomar och sin förståelsehorisont. Precis som flera av intervjupersonerna är Angelicas förståelsehorisont dynamisk och föränderlig, något som är nödvändigt enligt Gadamer (i Thomassen 2007).

Intervjuperson Vera beskriver hur ungdomarna över tid går från att vara *skurkar* till att bli *stackare*:

Det kan väl vara en nackdel att man dras in i något, men ibland ser vi ju ändå att ungdomar som går här över tid också mognar, det händer ju någonting, i kombination med insatser och så blir man äldre [...] och kan fatta lite klokare beslut. Och sen tänker jag också att en del ungdomar beskriver ju en enorm stress, att leva i den här miljön, alltså av att begå brott och så, och jaga pengar till droger och till skulder, det tar ju på krafterna [...] det är inte enbart positivt som det kanske var från början att röka [cannabis] för det har gett så mycket konsekvenser.

I citatet beskriver Vera att när ungdomarna blir äldre, och när de får komma på samtal hos verksamheten där hon arbetar, så händer det något inom ungdomarna. Vera berättar att ungdomarna börjar fatta klokare beslut, det vill säga slutar ta droger och begå brott. Mognad gör att ungdomarna ser de negativa konsekvenserna av att ta droger och väljer att sluta. Veras citat kan tolkas som att när en ungdom blir äldre och mognar går hen från att vara *skurk* till att bli *stackare*.

Skurk och *stackare* är inte ett karaktäristiskt drag utifrån Sahlins (1994) beskrivning, utan synen och rollerna förändras beroende på situationer och personer. Våra intervjuer fick oss att förstå att en ungdom som begår brott också kan vara i gränslandet mellan *stackare* och *skurk*. Relaterat till denna tanke svarar intervjupersonen Mahdi att de vanligaste anledningarna till att ungdomar lämnar brottsligheten bakom sig kan vara att de tröttnar och inser riskerna som ett kriminellt beteende medför.

De flesta kommer till en punkt att de inte orkar mer, de börjar se bara risker i det. När man väl har fått dem att tänka igenom det så blir riskerna övervägande större än vinsterna. Oftast är det att man kanske förändrat sin relation till en vårdnadshavare som stöttar ungdomen i fråga på ett bättre sätt. Det kan vara att man flyttar geografiskt också, långt från ens tidigare umgänge. Det kan vara att man klarar av skolgången [...] eller att man får jobb...

Mahdi förklarar att då ungdomar får allt mer erfarenhet av risker som finns i den kriminella världen desto mer förstår de att det inte är ett hållbart sätt att leva. Att det även kan vara återuppbyggande av relation till en trygg vuxen eller en flytt som även stöttar person till att lämna den kriminella världen.

Vi noterar att det finns en individ- och strukturskillnad när det kommer till hur ungdomarna uppfattas av socialarbetarna. När ungdomen ses som en *skurk* individualiseras problemet till att ägas av ungdomen och vad hen gör. När ungdomen å andra sidan ses som en *stackare* så är det mer strukturella faktorer som spelar in, som ungdomen inte råår för. Det bekräftar Sahlins (1994) resonemang kring att det läggs skuld på en *skurk* som individ, men det läggs inte skuld på *stackaren*, som definieras utifrån att hen är ett offer för yttre faktorer som hen inte kan påverka. Vi fann även att de socialarbetare vi intervjuade hade en mer nyanserad bild av de unga personer de träffar i sitt arbete, jämfört med Sahlins (1994) beskrivning av *skurkar* och *stackare*. Socialarbetarna kunde se gruppen ungdomar som begår brott, men också enskilda individer, som både *skurkar* och *stackare* på samma gång.

5.4 Det sociala arbetet med ungdomar som begår brott

Enligt Sahlin (1994) definieras ofta en brukare som *stackare* eller *skurk* i relation till en bedömare som har makt. De socialarbetare vi har intervjuat i denna studie har i deras yrkesroll ett handlingsutrymme och en makt gentemot ungdomar som begår brott. Socialarbetarens val, eller utförande, av insats alternativt åtgärd kan influeras av socialarbetarens syn på ungdomen som begår brott. Om socialarbetaren ser ungdomen som en *skurk* får ungdomen avvisande och

repressiva åtgärder eller inga åtgärder alls. Om socialarbetaren ser ungdomen som en *stackare* får denne istället givande och hjälpanande insatser, utifrån Sahlins teoretisering.

Kurator Angelica berättar att hon tycker att socialtjänsten på ett enkelt sätt borde kunna bevilja att en ungdom får gå en eller två terminer på en idrott eller annan fritidsaktivitet, om ungdomen har ett intresse för en fritidsaktivitet men familjen inte har råd att betala för det. Angelica beskriver att det kan gå väldigt snett för ungdomen, när dennes familj inte har resurser att betala för fritidsaktiviteter och annat. Enligt henne ökar det risken att ungdomen vistas utomhus på kvällarna, och eventuellt begår brott. Hon berättar även att:

Jag skulle vilja att man inom barn- och ungdomsverksamheten på socialtjänsten hade en särskild pott pengar för att erbjuda de här ungdomarna aktiviteter och alternativ. [...] I längden är det väldigt lite pengar, jämfört med vad de här ungdomarna faktiskt kostar både socialtjänsten och samhället. Det är ju skattepengar i grunden.

Kurator Angelica beskriver att socialtjänsten borde kunna bifalla bistånd för att ungdomar ska kunna ägna sig åt aktiviteter på kvällarna. Vi tolkar citatets första del som att Angelica visar medkänsla och förståelse för ungdomarna, och vill sätta ungdomarnas bästa i första hand. Som kuratorn beskriver ungdomarna, beskrivs enligt Sahlin (1994) en person som uppfattas som en *stackare*. Enligt Sahlin (1994) kan förebyggande socialt arbete syfta till att förhindra lidande eller sociala problem. Både *skurkar* och *stackare* kan ses som sociala problem enligt författaren, men en *skurk* beskrivs utnyttja systemet på ett sätt som inte *stackaren* gör. I citatets senare del beskriver Angelica att ungdomar som är aktuella inom socialtjänsten kostar pengar, för socialtjänsten och för samhället. Vi tolkar det som att ungdomarna framställs mer som *skurkar* som är en ekonomisk börda för samhället.

Angående en intervjufråga om hur socialtjänsten arbetar med unga lagöverträdare, beskriver socialarbetaren Linn sin yrkesroll som en bro mellan socialtjänsten och polisen, men också mellan andra aktörer inom socialtjänsten.

Det som kan hända är att vi kan vara en liten bro inom till exempel socialtjänsten eller polisen och förklara saker som de kanske inte har förstått i möte med sin socialsekreterare. Vi hade någon kille som hade blivit dömd till en insats via socialtjänsten, han var under 18 så han skulle få en ungdomsbehandling, men han visste inte vad det innebar och hade inte riktigt vågat fråga sin socialsekreterare, och då kan vi på ett mer avdramatiserat sätt informera kring det och [...] prata kring vad

det är saker innebär. Det kan också vara att vi påträffar någon som kanske står och röker på eller gör någonting och då kan vi informera om vilken typ av hjälp man får...

Intervjupersonen berättar att hennes roll kan innebära att hon förklarar saker på ett avdramatiserat sätt för ungdomar som kanske inte har kunskap och inte vågar fråga om vad saker innebär. Vi tolkar hennes citat som att hon ser ungdomar som söker hjälp hos henne som *stackare*, utifrån Sahlins (1994) teoretisering. Ungdomar som ses som *stackare* är värda att tas om hand och de förtjänar vård och stöd.

Samtliga de tio intervjupersonerna visade på en vilja att hjälpa ungdomar som begår brott, på ett så bra sätt som möjligt (Ahmed, Angelica, Emilia, Jonas, Linn, Lovisa, Mahdi, Maria, Olivia & Vera). Exempelvis redogör Vera för hur de i hennes verksamhet ger stöd åt ungdomar som begår brott.

[Ungdomarna] kommer åtta gånger till oss, har samtal och lämnar prov, [...] det finns ett syfte med det, och det är att rättsväsendet också vill hjälpa ungdomar som har ett missbruk. Man vill inte straffa i första hand, utan man vill att de ska må bra helt enkelt, de kan behöva hjälp om de blir tagna av polisen med narkotika.

Vi tolkar Veras citat som att hon har en vilja att hjälpa ungdomar som har ett missbruk. Hon betonar att syftet med sitt arbete inte är att straffa ungdomarna utan att hjälpa dem och se till att de mår bra. Personer som missbrukar tolkas ofta som *skurkar*, enligt Sahlins (1994). Vår tolkning av Veras citat utifrån Sahlins (1994) teoretisering är att hon snarare ser ungdomarna som har ett missbruk som *stackare*. Vi tolkar det som att Vera visar förståelse för ungdomarnas psykiska mående och beroendeproblematik, och hon strävar efter att främja god psykisk hälsa bland dessa ungdomar genom det sociala arbete hon utför.

Veras citat stämmer överens med Holmbergs (2017) resonemang kring att ungdomar inte ska bli stämplade som kriminella i alltför ung ålder, och att de därför ska hanteras av socialtjänsten istället för kriminalvården. Socialtjänsten bedöms kunna skapa positiva förändringar för ungdomen. Det Vera säger stämmer också överens med Tärnfalks och Alms (2019) studie om socialarbetares syn på barn som begår brott. Tärnfalk och Alm undersöker om socialarbetare lägger störst fokus på *barnets bästa* eller *samhällets skydd*, när de fattar beslut om insatser eller åtgärder för barn. Precis som resultaten av Tärnfalks och Alms (2019) studie vill Vera göra det som är minst skadligt för den unga personen. Vad detta är kan baseras

på socialarbetarens subjektiva uppfattning såväl som påtryckningar från organisationen hon arbetar inom.

Oavsett socialarbetarens syn på ungdomar som begår brott så är det fortfarande en huvudregel för många att bemöta ungdomarna utifrån deras behov och situation, på samma sätt som en *stackare* behandlas, enligt Sahlin (1994). Mahdi påpekar att det är viktigt att socialarbetaren *“möter ungdomen där ungdomen är [...] och behandlar ungdomen med empati och respekt”*.

Sammanfattningsvis kan konstateras att socialarbetarna vi intervjuade såg ungdomarna de möter som Sahlins (1994) *stackare*, när de pratade om ungdomarnas psykiska mående.

Däremot pratade de om ungdomarna som *skurkar* när de berättade om ungdomarnas *beteende*. När det kom till att berätta om arbetet med ungdomarna som begår brott, visade socialarbetarna förståelse, omtanke och empati, såsom samhället gör för en *stackare*.

ADHD-symptom, avvikande beteende, och att vara av manligt kön ses av socialarbetarna som de största riskfaktorerna bakom ungdomsbrottslighet. Socialarbetares fördomar om ungdomar som begår brott kan ses som en nyanserad förståelseprocess och som en konstant föränderlig förståelsehorisont. Om socialarbetarna inte är villiga att omvärdera och ompröva sina negativa fördomar kan det få negativa konsekvenser för ungdomarna de möter i sitt arbete.

6 Avslutande diskussion

I denna uppsats har vi ämnat få en djupare förståelse för socialarbetares syn på ungdomar som begår brott och hur denna påverkar deras arbete med ungdomarna. Detta har vi gjort genom att utföra kvalitativa intervjuer med socialarbetare som har erfarenhet av att arbeta med ungdomar som begår brott. Vi har lagt stort fokus vid att få socialarbetares uppfattning om riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet, för att kunna analysera deras fördomar om varför ungdomar begår brott och hur dessa fördomar påverkar det sociala arbete de utför. Vi har analyserat socialarbetares intervjusvar utifrån Sahlins (1994) teoretisering om att brukare kan stämplas som antingen *stackare* eller *skurkar*, av personer som har makt över dem och av samhället i stort. Vår studie tar inspiration i Gadammers (i Thomassen 2007) teoretisering om fördomar som en nödvändig förståelsehorisont.

Vi har ämnat svara på frågeställningarna *På vilket sätt relaterar riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet till socialarbetares syn på ungdomar som begår brott?* samt *På vilket sätt relaterar socialarbetares syn på ungdomar som begår brott till deras arbete med dessa ungdomar?*. Denna uppsats visar att socialarbetare beskriver ungdomar som begår brott som

skurkar när de pratar om ungdomarnas *beteende* som en riskfaktor bakom brottsligheten. I samma intervjuer beskriver socialarbetarna ungdomarna som *stackare* när de pratar om ungdomarnas *mående* som en riskfaktor. Vår undersökning visar att en socialarbeters fördomar om ungdomar som begår brott kan vara föränderliga och redo att omprövas, och att de kan se en ungdom både som en *skurk* och som en *stackare*. När det kom till insatser och åtgärder för ungdomarna som begår brott, såg vi att socialarbetarna hade som mål att ha ungdomens bästa i åtanke, och att inte behandla ungdomen som en *skurk*. Något vi kom fram till när vi skrev uppsatsen var att vi hade önskat att det gjordes mer forskning på socialarbeters syn på kategorin brukare, samt dess underkategorier (till exempel ungdomar som begår brott). Hur socialarbetare arbetar med ungdomar som begår brott är viktigt för ungdomarnas psykiska mående och att de inte ska fortsätta begå brott.

Om vi hade haft andra förutsättningar hade vi kunnat intervjua ungdomar som begår brott, och fått deras syn på riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet samt deras syn på det sociala arbete som utförs för ungdomar som begår brott. Det hade varit intressant att göra en kvalitativ studie om ungdomar som begår brott och deras syn på ungdomsbrottslighet, och lagt fokus på en kommun som ligger nära oss geografiskt för att ha möjlighet att boka in flera fysiska möten med ungdomarna och försöka bygga en relation med var och en av dem. Det hade även varit intressant att göra en kvantitativ studie om detta ämne, och skicka ut enkäter till ungdomar som begår brott för att samla information om orsaker bakom deras brottslighet, samt vad de tycker om det sociala arbete som utförs för dem. Med tanke på risken att bryta mot forskningsetiska regler, var det bättre att inte utföra dessa undersökningar. Det hade dock varit relevant för oss som blivande socionomer att undersöka ungdomars egna tankar kring deras situation, hur de upplever det stöd de får, och om de upplever att de behandlas som *stackare* eller *skurkar*, till exempel av de socialarbetare vi har intervjuat.

7 Referenslista

Arvidson, Markus och Sara Johansson (2017). *Roll och identitet - en socialpsykologisk introduktion*. Malmö: Gleerups.

Ashton, Sally-Ann och Anna Bussu (2020). Peer groups, street gangs and organised crime in the narratives of adolescent male offenders. *Journal of Criminal Psychology*, 10 (4): 277-292.

Ashton, Sally-Ann, Maria Ioannou, Laura Hammond och Johan Synnott (2020). The relationship of offending style to psychological and social risk factors in a sample of adolescent males. *Journal of Investigative Psychology & Offender Profiling*, 17 (2): 76–92.

Boulton, Laura Jane, Rebecca Phythian och Stuart Kirby (2019). Diverting young men from gangs: a qualitative evaluation. *Policing: An International Journal*, 42 (5): 887–900.

Brottsförebyggande rådet (2009). *Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling - En kunskapsinventering*.

[https://bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b2980001575/1371914736934/2009_orsaker_till_brott_bland_unga.pdf]. Hämtad 2022-11-23.

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Malmö: Liber.

Eldén, Sara (2020). *Forskningsetik - Vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur.

Estrada, Felipe (2022). Kapitel 1. Inledning. I: Estrada, Felipe, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Estrada, Felipe (2022). Kapitel 2 - Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur. I: Estrada, Felipe, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Estrada, Felipe (2022). Kapitel 13 - Förändrad uppmärksamhet och reaktion. I: Estrada, Felipe, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Gladstone Annan, Louis, Nadia Gaoua, Katya Mileva och Mario Borges (2021). What makes young people get involved with street gangs in London? A study of the perceived risk factors. *Journal of Community Psychology*, 50 (5) 2198–2213.

- Granath, Sven (2022). Kapitel 3 - Gång och skjutningar. I: Estrada, Felipe, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Holmberg, Stina (2017). Kapitel 10 - Påföljdssystemet för unga. I: Estrada, Felipe & Janne Flyghed (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Kantemirova, Galina (2018). Incomplete family as a factor of crime in adolescents and youth. *SHS Web of Conferences*, (55) 1–5.
- Liu, Lin och Susan L. Miller (2020). Protective factors against juvenile delinquency: Exploring gender with a nationally representative sample of youth. *Social Science Research*, (86) 1–12.
- Moitra, Tanusree, Indrani Mukherjee och Garga Chatterjee (2018). Parenting Behavior and Juvenile Delinquency Among Low-Income Families. *Victims & Offenders*, (13:3) 336–348.
- Pettersson, Tove (2022). Kapitel 5 - Utländsk bakgrund och ungdomsbrottslighet. I: Estrada, Felipe, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Polisen (2022). *Unga som begår brott - Polisens arbete*.
[<https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/ungdomsbrott/#:~:text=Riskfaktorer%20n%C3%A4r%20unga%20beg%C3%A5r%20brott,bristande%20skolg%C3%A5ng>]. Hämtad: 2022-11-22.
- Rutten, Alexa, Robert Vermeiren och Chijs Van Nieuwenhuizen (2017). Autism in adult and juvenile delinquents: A literature review. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, (11:45) 1–13.
- Sahlin, Ingrid (1994). ”Stackare” eller ”skurk” - Om den kluvna klientbilden. *Network for research in criminology and deviant behaviour at Lund University*. 1-41.
- Sandahl, Julia (2022). Kapitel 11 - Brottsligheten och skolan. I: Estrada, Felipe, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Ståhlberg, Ola, Sofia Boman, Christina Robertsson, Nóra Kerekes, Henrik Anckarsäter och Thomas Nilsson (2017). A 3-year follow-up study of Swedish youths committed to juvenile

institutions: Frequent occurrence of criminality and health care use regardless of drug abuse. *International Journal of Law and Psychiatry*, (50) 52–60.

Tham, Henrik (2022). Kapitel 12 - Tidiga ingripanden och individinsatser som kriminalpolitisk strategi. I: Estrada, Felipe, Janne Flyghed & Anders Nilsson (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis - Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups.

Tärnfalk, Michael och Charlotte Alm (2019). Social worker motivations and organisational prerequisites for care of children who commit crimes - the best interest of the child or the protection of society? *European Journal of Social Work*, (2021:24:1), 21–33.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Ungdom och ungdomspolitik - Ett svenskt perspektiv*. [<https://www.mucf.se/sites/default/files/2013/04/ungdom-och-ungdomspolitik.pdf>]. Hämtad 2022-12-02.

7.1 Lagar

7.1.1 I uppsatsen

SFS 1962:700. *Brottsbalk*.

SFS 1964:167. *Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare*.

7.1.2 I informations- och samtyckesbrevet

SFS 1998:204. *Personuppgiftslag*.

SFS 2018:218. *Lag med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning*.

Bilaga 1 - Informations- och samtyckesbrev

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan i Lund

Informations- och samtyckesbrev

För medverkan i kandidatuppsats vid Socialhögskolan i Lund, Lunds universitet.

Hej!

Ungdomsbrottslighet är ett stort socialt problem i dag. Det är viktigt att undersöka riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet, samt om det finns brottsförebyggande arbete som lägger fokus på dessa riskfaktorer.

Vi skriver vår kandidatuppsats denna termin och syftet med vår uppsats är att undersöka socialarbetares syn på riskfaktorer och bakomliggande orsaker till varför ungdomar begår brott, samt brottsförebyggande socialt arbete. För att fördjupa vår förståelse för dessa ämnen vill vi utföra intervjuer med professionella som har erfarenhet av att arbeta med ungdomar som begår brott. Intervjuerna beräknas ta ungefär 60 minuter.

Vi skickar detta informations- och samtyckesbrev till dig som har erfarenhet av att arbeta med ungdomar som begår brott, och vi skulle vilja intervjua dig för att få din syn på ungdomsbrottslighet. Deltagandet i vår studie är frivilligt och du kan när som helst återkalla ditt samtycke och avbryta din medverkan i studien. Ditt deltagande innebär inte att du måste besvara samtliga frågor.

Vi som utför den här studien kommer att spela in intervjuerna, och vi ansvarar för förvaring av studiematerialet i enlighet med Dataskyddsförordningen (GDPR) samt Personuppgiftslagen (1998:204). Inspelningarna kommer att behandlas under studiens gång och kommer att raderas efter att studien är avslutad. Studiematerialet kommer att behandlas

konfidentiellt och personuppgifter kommer att avidentifieras. I vår uppsats kommer det inte att framgå i vilken stad intervjupersonerna arbetar. Om du vill läsa vår kandidatuppsats när den är färdig kommer vi att skicka en kopia av uppsatsen till dig.

Vi som utför den här studien heter Diana El-Baba och Selma Strandberg. Vi går vår sjätte och näst sista termin på socionomprogrammet vid Lunds universitet. Du får gärna kontakta oss via mail och telefon om du har frågor kring studien eller deltagandet.

Diana El-Baba

Selma Strandberg

Telefonnummer: XXXXX

Telefonnummer: XXXXX

Mailadress: XXXXX

Mailadress: XXXXX

Handledare: Ellen Parsland, Doktorand, Socialhögskolan i Lund, mailadress: XXXXX

Lund, 15 november 2022

Samtycke till att delta i vår studie om ungdomsbrottslighet

Jag har läst och förstått informationen som rör deltagandet och dess innebörd. Jag har fått möjlighet att ställa frågor och jag har fått dem besvarade.

- Jag samtycker till att delta i studien om socialarbetares syn på riskfaktorer bakom ungdomsbrottslighet samt förebyggande socialt arbete.
- Jag samtycker till att mina personuppgifter behandlas på det sätt som beskrivs i detta informations- och samtyckesbrev.
- Jag samtycker till att mina svar sparas under studiens gång och på det sätt som beskrivs i detta informations- och samtyckesbrev.

Plats och datum

Underskrift och namnförtydligande

.....

Bilaga 2 - Intervjuguide

- Har du någon eftergymnasial utbildning? Om ja, vilken?
- Vill du berätta lite om din arbetslivserfarenhet?
- Vad arbetar du med idag?
- Kan du beskriva hur du arbetar med ungdomar som begår brott, i din yrkesroll? Vilka är dina huvudsakliga arbetsuppgifter?
- Hur länge har du haft kontakt med ungdomar som begår brott, i ditt arbete?
- Vilka åldrar är ungdomarna du arbetar med som begår brott?
- Vad är åldersgränserna för att få hjälp i organisationen där du jobbar? Lägsta ålder och högsta ålder?
- Ser arbetet på din arbetsplats olika ut beroende på om personen är 15 år eller 21 år, till exempel? Hur då?
- I vilka åldrar börjar ungdomarna begå brott, utifrån dina erfarenheter? Vad beror det på, tror du?
- Finns det ett kön som är överrepresenterat bland ungdomarna? Varför är det så tror du? Ser arbetet på din arbetsplats olika ut om det är en kille eller en tjej som begår brott?
- Utifrån dina erfarenheter, vilka är de vanligaste brotten som begås av ungdomar?
- (Stöld? Våld? Vapen? Drogkonsumtion? Drogförsäljning?)
- Arbetar ni olika med ungdomarna beroende på vad de har begått för brott? (Ringa stöld jämfört med till exempel våld/våldtäkt eller drogkonsumtion/drogförsäljning) På vilket sätt?
- Har ungdomarnas kriminella beteende ökat eller minskat genom de åren du har arbetat med de? Om ja, på vilket sätt och vad beror det på tror du? (T.ex. digitalisering, mindre/mer kontroll, ekonomiska, sociologiska, psykologiska, politiska skäl)?
- Har det skett några samhällsliga förändringar som har lett till en ökning eller minskning av ungdomsbrottslighet? Om ja, kan du ge exempel?
- Har det skett några förändringar i familjestrukturen som har lett till en ökning eller minskning av ungdomsbrottslighet? Om ja, på vilket sätt?
- Har det skett några förändringar i socialt arbete som har lett till en ökning eller minskning av ungdomsbrottslighet? Om ja, kan du berätta mer?
- Har det skett några förändringar i skolor som har lett till en ökning eller minskning av ungdomsbrottslighet? Om ja, kan du nämna en eller flera?

- Enligt dina erfarenheter, är ungdomskriminalitet bestående eller är det en företeelse som avtar eller slutar när ungdomarna kliver in i vuxenvärlden? Varför är det så, tror du?
- Vilken upplever du är den största riskfaktorn till att ungdomar begår brott? Varför tror du att det är så?
- Kan du se några likheter mellan de ungdomar du har träffat som har begått brott? Kan du ge några exempel?
- Har du sett en koppling mellan ungdomsbrottslighet och ångest? Depression? En känsla av utanförskap? Att ha upplevt trauma? Svårigheter i skolan? Mobbning? Umgänge och vänner?
- På vilket sätt relaterar ungdomens riskfaktorer med ditt arbete och med samtal med ungdomen?
- Har du sett en koppling mellan ungdomsbrottslighet och ADHD?
- Om ja, har en ADHD-diagnos en inverkan på hur du samtalar med ungdomen eller vilka insatser hen erbjuds?
- Har du sett en koppling mellan ungdomsbrottslighet och autism?
- Om ja, har en autismdiagnos en inverkan på hur du samtalar med ungdomen eller vilka insatser hen erbjuds?
- Har du sett en koppling mellan ungdomsbrottslighet och andra diagnoser?
- Kan ungdomens beteende eller diagnoser försvåra eller underlätta klientsamtal och ärendeprocessen? Om ja, på vilket sätt?
- Kan du påverkas av ungdomens beteende eller diagnoser i klientbemötande och ärendebedömning? Om ja, på vilket sätt?
- Var bor ungdomarna du har arbetat med som har begått brott? Kommer ungdomarna främst från rika områden, medelinkomstområden eller områden där det bor mer låginkomsttagande personer? (Eller har detta ingen betydelse?) Varför är det så tror du?
- Utifrån dina erfarenheter, hur ser ungdomarnas familjesituation ut? Har de två eller en vårdnadshavare?
- Vilken roll har familjen oftast för ungdomarna du möter?
- Upplever du att vårdnadshavarna är närvarande eller frånvarande i ungdomens liv?
- Är vårdnadshavarna med på samtal (hos socialtjänsten) med ungdomen?
- Ser du skillnad i ungdomens beteende när vårdnadshavarna är med i samtalen? Är det en positiv eller negativ skillnad?

- Hur arbetar ni med familjen? Varför är det viktigt?
- Har du enskilda samtal med ungdomarnas vårdnadshavare? Hur upplever du att de samtalen är? Varför är det viktigt?
- Har anhöriga förutom vårdnadshavarna någon roll i ert arbete med ungdomar? Vilka anhöriga brukar oftast vara aktiva i ungdomens liv? Och hur ser arbetet ut till skillnad från familjen?
- Brukar du ha enskilda samtal med andra anhöriga än vårdnadshavarna? Hur upplever du att de samtalen är? Får de en positiv påverkan på ungdomens mående och beteende?
- Brukar ungdomarna ha en kontaktperson, god man eller förvaltare? Om ja, hur brukar arbetet med de se ut? Får de en positiv påverkan på ungdomens mående och beteende? Om ja, på vilket sätt?
- Har ungdomarna syskon eller är de ensam barn?
- Ser du andra riskfaktorer bland ungdomar som begår brott, som vi inte har tagit upp?
- Vad görs inom verksamheten där du arbetar (har arbetat) för att motverka och förhindra att ungdomar begår brott?
- Vad görs inom verksamheten där du arbetar (har arbetat) för att förhindra att ungdomar umgås i kretsar där det förekommer brottslighet?
- Vad har du för erfarenheter av brottsförebyggande arbete före brott respektive efter brott?
- När börjar socialtjänsten agera?
- Vilka insatser görs för ungdomen, kortsiktigt och långsiktigt? I vilket skede sätter ni in åtgärder för långsiktiga eller kortsiktiga insatser?
- Enligt din erfarenhet, är ungdomarna villiga till hjälp? Om ja, i vilka situationer? Om nej, vad beror det på?
- Vad är de vanligaste insatserna?
- De insatser som sätts in, får de önskad effekt? Varför/varför inte, enligt dig?
- Utför din verksamhet olika typer av brottsförebyggande arbete beroende på vad ungdomen har för riskfaktorer för sin brottslighet, till exempel diagnoser eller problematiska familjeförhållanden?
- Vilken roll har familjen och anhöriga i det brottsförebyggande arbetet?
- Enligt dig, hur ser en fungerande och dynamisk relation ut mellan socialtjänsten och ungdomens familj? Vilka förväntningar har du på vårdnadshavarna?
- Samverkan med fältassistenter/polis?

- Tycker du att ditt arbete är tillräckligt brottsförebyggande? Tycker du att ditt organisationsarbete är tillräckligt brottsförebyggande? På vilket sätt?
- Enligt dina erfarenheter, vilka är de vanligaste anledningarna till att ungdomar lämnar brottsligheten bakom sig? Vilka är de vanligaste vändpunkterna som får ungdomar att sluta begå brott?
- Vad görs inom er verksamhet efter att ungdomen tagit sig ur kriminaliteten? Försätter ni ha kontakt med ungdomen eller familjen? Om ja, av vilka anledningar?
- Efter att ungdomen lämnat det kriminella livet bakom sig, erbjuder ni ungdomar andra hjälpinsatser? Om ja, vilka?
- Innan vi avslutar den här intervjun, är det något mer du vill tillägga som du har tänkt på under intervjuens gång? Har intervjun väckt några tankar och funderingar?
- Har du några frågor till mig?
- Vad har du tyckt om intervjun?